

Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj, 1970.-2015.

Bahnik, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:287105>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij primijenjene geografije (jednopedmetni)

Maja Bahnik

Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj, 1970. – 2015.

Diplomski rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij primjenjene geografije (jednopedmetni)

Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj 1970. – 2015.

Diplomski rad

Studentica:

Maja Bahnik

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Snježana Mrđen

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Maja Bahnik** ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj 1970.-2015.** rezultat mojega vlastitog rada, koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na izvore i objavljenu literaturu kao što pokazuju korištene bilješke i popis korištene literature. Niti jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz bilo kojeg necitiranog rada i ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem također da niti jedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj ili znanstvenoj ustanovi ili pravnoj osobi. Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

U Zadru, 17. srpnja 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

INTERETNIČKI BRAKOVI ČEHA U HRVATSKOJ, 1970. – 2015.

Maja Bahnik

Izvadak

U radu je razmatrano kretanje broja i struktura interetničkih brakova Čeha u Hrvatskoj u razdoblju od 1970. do 2015. godine. Glavni cilj je bio utvrditi kolika je razina endogamije/egzogamije Čeha te postoje li razlike prema spolu u ponašanju prema etničkim brakovima. Također se analizira i nacionalnost djece u etnički miješanim brakovima Čeha. Analiza je temeljena na podacima vitalne statistike i popisa stanovništva. Izrađene su tematske karte te tablice i grafički prilozi.

Rad sadrži: 67 stranica, 24 slike, 7 tablica, 34 bibliografske reference, izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Česi, demografija, etnički mješoviti brakovi, Hrvatska, narodnost

Voditelj: Izv. prof. dr. sc. Snježana Mrđen

Povjerenstvo: Doc. dr. sc. Lena Mirošević

Izv. prof. dr. sc. Snježana Mrđen

Izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Prof. dr. sc. Željka Šiljković

Rad prihvaćen: Srpanj, 2017.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation Thesis

Department of Geography

INTERETHNICAL MARRIAGES OF CZECHS IN CROATIA, 1970. – 2015.

Maja Bahnik

Abstract

The paper deals with the movement and structure of Czech interethnic marriages in Croatia between 1970 and 2015. The main goal was to determine the level of Czech endogamy / exogamy and whether there are differences in sex and in behavior towards ethnic marriages. The ethnicity of children in ethnically mixed Czech marriages are also analyzed. The analysis is based on the data of vital statistics and population censuses. The thematic maps, tables and graphical annexes were created to better explain the paper.

Thesis includes: 67 pages, 24 pictures, 7 tables, 34 references; the original is in Croatian language

Key words: Czechs, demography, ethnical mixed marriages, Croatia, nationality

Supervisor: Snježana Mrđen, PhD, Associate Professor

Reviewers: Lena Mirošević, PhD, Assistant Professor,

Snježana Mrđen, PhD, Associate Professor

Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor,

Željka Šiljković, PhD, Full professor

Thesis accepted: July, 2017.

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia

Sadržaj:

1.	Uvod	4
2.	Objekt, ciljevi i metodologija istraživanja	5
2.1.	Metodologija istraživanja.....	6
2.1.1.	Metodološki problemi	6
2.1.2.	Definicije.....	7
2.1.3.	Mjere/pokazatelji endogamije/egzogamije	8
3.	Prethodna istraživanja	9
4.	Doseljavanja Čeha u Hrvatsku.....	11
5.	Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj i njihove demografske značajke	15
5.1.	Uzroci smanjivanja broja Čeha.....	18
5.2.	Prostorni raspored Čeha u Hrvatskoj.....	23
6.	Interetnički brak.....	24
6.1.	Interetnički brak u Europi	28
6.2.	Interetnički brakovi u Hrvatskoj.....	30
7.	Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj 1970.-2015.....	32
7.1.	Interetnički brakovi Čeha po spolu, 1970.-2015.....	35
8.	Struktura interetničkih brakova Čeha.....	36
8.1.	Struktura interetničkih brakova Čeha po spolu.....	39
8.2.	Češko-hrvatski brakovi	41
9.	Interetnički brakovi – usporedba Čeha i Slovaka.....	43
9.1.	Prostorni razmještaj Slovaka.....	43
9.2.	Česi i Slovaci: razlike u egzogamnim brakovima	45
10.	Nacionalnost djece u etnički miješanim brakovima 1981. godine	47
10.1.	Narodnost djece u homogamnim/egzogamnim obiteljima Čeha.....	48
10.2.	Narodnost djece u jednoroditeljskim obiteljima.....	49
10.3.	Narodnost djece u češko-hrvatskim obiteljima.....	51

10.4. Narodnost djece u češko-slovačkim obiteljima	53
11. Zaključak.....	55
Literatura.....	57
Izvori.....	60
Internetski izvori	62
Popis tablica.....	63
Popis slika.....	64
Sažetak	65
Summary.....	66
Sažetak na češkom jeziku	67

Predgovor

Odabir teme „Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj, 1970.-2015.“ proizašao je iz seminarskog rada iz kolegija Geografija obitelji, gdje sam obrađivala temu Čeha u Hrvatskoj, obiteljskih struktura i sličnosti između Čeha i Hrvata. Kako dolazim iz grada Daruvara, središta češke nacionalne manjine te su moji preci bili Česi, njegujem češki jezik, kulturu i tradiciju te se i sama smatram Čehinjom, odabir teme je bio veoma lak. Htjela sam doprinijeti zajednici u kojoj živim s informacijama i zaključcima s kojima se svakodnevno susreću, ali na znanstvenoj razini. Kroz samu izradu diplomskoga rada, koji je zahtijevao obradu statističkih podataka za ukupno 45 godina, izračunavanje različitih podataka, analizu i probleme sa statistikom bila sam ponukana dublje istražiti koji su uzroci dolaska Čeha na ovo područje te sklapanja brakova sa stanovništvom u Hrvatskoj. Stoga se nadam da će rezultati izneseni u ovom radu pridonijeti znanstvenim saznanjima o etničkim brakovi ne samo Čeha nego i drugih nacionalnosti te da će možda ponukati i druge koje zanima ova tema da je počnu više istraživati.

Ovom prilikom zahvaljujem mentorici izv. prof. dr. sc. Snježani Mrđen na svesrdnoj pomoći, odličnom vodstvu, pristupačnosti i razumijevanju. Zahvaljujem i ostalim profesorima Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru na znanjima koja su pružena tijekom studija i koja će se nadam se i dalje razvijati.

Veliku zahvalu dugujem i svojim roditeljima i najbližima koji su mi omogućili studiranje i vjerovali u mene i moje sposobnosti. Velika hvala i mojim kolegama na podršci u dobrim i lošim trenucima jer me to učinilo boljom osobom tijekom svih godina studiranja. Također zahvaljujem i svojim prijateljima sa drugih fakulteta bez kojih bi studiranje bilo mnogo teže da se nismo redovito čuli i pružali podršku jedni drugima do kraja studiranja.

1. Uvod

„Brak odnosno bračna zajednica zakonski je i društveno uređena zajednica jednog muškarca i jedne žene koja je regulirana zakonima, pravilima, običajima, vjerovanjima i stavovima“ (URL 1, URL 3). O tematici mješovitih brakova napisano je dosta radova ponajviše stranih autora koji se tematikom brakova bave u okviru etničkih, ali također i rasnih te religijskih mješovitih brakova (Mrđen, 1996, Mrđen, 2010, M. Petrović, 1997, R. Petrović, 1985, R. Petrović, 1989, Blau, Blum, Schwartz, 1982, Dean, Gurak, 1978, Kalmijn, 1991, Kalmijn 1998, Roy, Hamilton, 1997, Sedmak, 2000). Iako se tema diplomskog rada čini demografskom, u njoj su isprepleteni sociologija, antropologija, povijest i politika te se pokušava s više strana obraditi zadana tematika u svrhu davanja novih informacija i adekvatnih zaključaka o tome što je potaknulo Čeha da se dosele na područje tadašnje Austro-Ugarske, njihovo širenje iz kompaktnog prostora Slavonije na cijelo područje Hrvatske, ali također i višegeneracijsko zadržavanje na području Slavonije, što se manifestiralo upravo u sklapanju etnički mješovitih brakova sa domicilnim stanovništvom, osnivanju škola te čuvanjem izvornih običaja koji su davno izgubljeni u Češkoj Republici.

U prošlosti se sklapalo više interetničkih brakova u Hrvatskoj, no poslije Domovinskog rata ta se brojka drastično smanjila. Razlozi su mnogi te će se detaljnije o tome govoriti u samome radu. U radu će se analizirati mješoviti brakovi Čeha u Republici Hrvatskoj sa drugim narodnostima/manjinama. Veći udio etnički mješovitih brakova u nekoj sredini pokazuje koliko je grupa integrirana među domicilno stanovništvo te koji sve čimbenici utječu na sklapanje braka s pripadnicima druge nacionalnosti. Također, usporedit će se stanje u Hrvatskoj sa zemljama Europske Unije po pitanju učestalosti sklapanja mješovitih brakova. Također će se obraditi tema narodnosti djece iz etnički miješanih brakova te učestalost izjašnjavanja prema određenoj nacionalnosti.

2. Objekt, ciljevi i metodologija istraživanja

Objekt istraživanja ovoga rada su etnički brakovi Čeha u Hrvatskoj u razdoblju od 1970 do 2015. godine, njihova učestalost i struktura, s ciljem da se vidi s kojim nacionalnostima Česi češće/rjeđe sklapaju brakove. Također, istražiti će se postoji li razlika u stupnju endogamije/egzogamije prema spolu. K tome, istražiti će se čimbenici koji utječu na sklapanje interetničkih brakova. Glavni ciljevi su definirati pojmove etnički mješovitog braka, učestalost i sličnosti mješovitih brakova u Republici Hrvatskoj i Europi, isto kao i analiza narodnosti djece u etnički homogenim i heterogenim češkim obiteljima. Svi ovi ciljevi važni su kao doprinos znanstvenim saznanjima o etnički mješovitim brakovima Čeha u Hrvatskoj. Zbog toga se može iznijeti nekoliko hipoteza koje mogu, a ne moraju biti potvrđene u samom radu.

- 1.) Teritorijalni razmještaj narodnosti utječe na razinu endogamije/egzogamije
- 2.) Brojčano manje narodnosti su sklonije endogamiji od većinskih
- 3.) Kulturno-religijske i društvene razlike imaju utjecaj na egzogamiju/endogamiju
- 4.) Političke prilike 1990-ih godina utjecale su na smanjenje interetničkih brakova
- 5.) Žene su egzogamnije od muškaraca
- 6.) Česi su se dobro integrirali u novu sredinu

Na visinu endogamije/egzogamije utječe teritorijalni razmještaj. Ova hipoteza ima za cilj dobiti odgovor koliko kompaktnost prostora u kojoj neka skupina živi utječe na sklapanje interetničkih brakova. Česi su, isto kao Talijani, Mađari ili Slovaci u Hrvatskoj, uglavnom koncentrirani na određenom prostoru te se može pretpostaviti da su homogamnije od zajednica koje su „raspršene“ u prostoru.

Sljedeća teza odnosi se na brojčanu zastupljenost skupine te će se pokušati dokazati da su manje zajednice, koje su k tome i kompaktnije na određenom prostoru, homogamnije. Dok bi veće zajednice koje su raspršenije u prostoru trebale biti egzogamnije

Kulturne, religijske i društvene razlike mogu uvelike utjecati na endogamiju, odnosno na izbor bračnog partnera. Narodnosti istog, odnosno srodnog jezikom, kulture i iste religijske pripadnosti češće zaključuju brak.

Tijekom devedesetih godina, političke su prilike (raspad Jugoslavije, Domovinski rat) utjecale ne samo na porast endogamije, nego i na strukturu interetničkih brakova. Odnosi se to na izbor bračnog partnera sličnih kulturoloških karakteristika kada se pripadnici neke skupine odlučuju na egzogamni brak.

Što se tiče razine interetničkih brakova po spolu, pretpostavka je da su žene egzogamnije, odnosno, češće se nego muškarci odlučuju ući u bračnu zajednicu s pripadnikom druge nacionalnosti.

2.1. Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja temelji se na kompilaciji proučavane postojeće literature o temi rada, prikupljanju, obradi te analizi statističkih podataka. Rad je temeljen na analizi podataka vitalne statistike Državnog zavoda za statistiku o broju sklopljenih brakova između supružnika različite narodnosti. Također, pri obradi prostornog razmještaja Čeha i nekih drugih narodnosti korišteni su podaci popisa stanovništva 2011. godine. Radi lakšeg uočavanja promjena u prostoru i vremenu te lakše vizualizacije i shvaćanja pojedinih procesa izrađeni su brojni dijagrami izrađeni u Microsoft Excelu. Pomoću ArcGis 10.1 Desktop-a i glavne aplikacije Arc Map, izrađene su i analizirane tematske karte prostornog razmještaja Čeha u Hrvatskoj.

2.1.1. Metodološki problemi

Ostvarenju postavljenih ciljeva prethodilo je rješavanje određenih metodoloških problema, a koji su vezani za statističke podatke. Analiza interetničkih brakova Čeha rađena je samo na razini Hrvatske, budući da Državni zavod za statistiku ne objavljuje podatke na razini nižih teritorijalnih jedinica (županije, općine/gradovi, naselja). Također se ne objavljuju podaci o zaključenim etničkim brakovima prema određenim strukturama (obrazovanje, aktivnost), isto kao i podaci o seoskom i gradskom stanovništvu. Analiza narodnosti djece u interetničkim brakovima također je rađena samo na razini Republike Hrvatske, i to samo za popis 1981. godine.

Što se tiče vremenske odrednice podataka, Savezni zavod za statistiku u Beogradu objavljivao je podatke o zaključenim brakovima muža i žene prema narodnosti od 1956. do 1990. U toj seriji podataka nedostaju podaci o zaključenim brakovima u razdoblju 1965.-1970. godina. Za Čehe, međutim, podaci postoje od 1970. godine, za razliku od drugih narodnosti. Upravo zbog toga odlučeno je raditi s podacima od 1970. do 2015. godine za češku nacionalnu manjinu.

2.1.2. Definicije

Brak je zakonom osnovana zajednica žene i muškarca kao temelj obitelji (Šonje, 2000: 95).

Brakovi se, s obzirom na to da se pojavljuju u različitim kulturama obično se dijele po broju partnera te pripadnosti partnera određenoj društvenoj grupi odnosno instituciji pred kojom se sklapaju. Prema pripadnosti partnera određenoj društvenoj grupi dijele se na:

Homogamija/Endogamija: sklapanje braka između partnera koji su jednaki s obzirom na etničku, rasnu, religijsku, društvenu i dr. pripadnost, kao i neka druga društvena svojstva (Cvitanović, 2002: 188).

Heterogamija/Egzogamija/Interetnički brak: sklapanje braka između supružnika različita socijalnog, gospodarskog, kulturnog i dr. položaja, odnosno, brak između supružnika različite narodnosti. (Cvitanović, 2002: 180).

Nacionalnost se izražava kao narodnost (Klaić, 1985: 348).

Narodnost je obilježje koje označuje pripadnost pojedinca narodu ili etničkoj skupini. Narodnost se tumači i kao osjećaj pripadnosti društvenoj zajednici (narodu) koju obilježava etničko, jezično i kulturno srodstvo njezinih pripadnika te svijest o cjelovitosti vlastite zajednice i njezine posebnosti u odnosu prema drugim takvim zajednicama. Na temelju Zakona o Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, članka 7. stavka 2., osoba se na pitanje o nacionalnoj pripadnosti mogla slobodno izjasniti (Statistička izvješća 1469/2012.).

2.1.3. Mjere/pokazatelji endogamije/egzogamije

U radu je korištena statistička metoda postotka, kojom se analizira kretanje interetničkih brakova i struktura brakova. Udio endogamnih/egzogamnih brakova izračunat je na sljedeći način (Tablica 1):

„aa“ brak između žene i muža iste narodnosti (A); „ab“ je brak između muža narodnosti A i žene narodnosti B; „ba“ je brak između muža narodnosti B i žene narodnosti A; „bb“ je brak između muža i žene iste narodnosti (B); T_{fA} i T_{fB} su ukupno zaključeni brakovi žena narodnosti A, odnosno narodnosti B; T_{mA} i T_{mB} su ukupno zaključeni brakovi muškaraca narodnosti A i narodnosti B; N je ukupan broj zaključenih brakova.

Tablica 1. Shema endogamnih i egzogamnih brakova

Žene	Muškarci		Ukupno zaključeni brakovi
	Narodnost A	Narodnost B	
Narodnost A	aa	ba	T_{fA}
Narodnost B	ab	bb	T_{fB}
Ukupno zaključeni brakovi	T_{mA}	T_{mB}	N

Izvor: modificirano prema Kalmijn, 1998: 405.

Udio egzogamnih brakova (u %) npr. za narodnost A izračunat je prema sljedećem izrazu (Kalmijn, 1998: 405):

$$\text{Egz.A} = (ab+ba)/(ab+ba+aa)*100$$

iz čega je udio endogamnih brakova (u %) sljedeći: $aa/(ab+ba+aa)+100$ ili

$$\text{End.A} = 100 - \text{Egz.A}$$

Udio egzogamnih brakova prema spolu za narodnost A izračunat je prema sljedećem izrazu:

$$ab/T_{mA} \text{ za muškarce i } ba/T_{fA} \text{ za žene}$$

Osim za pojedine narodnosti (ili neke druge skupine), udio endogamnih brakova za prostor (država, regija, općina...) se izračunava kao: $(aa+bb+\dots xx)/N*100$.

3. Prethodna istraživanja

Tematikom Čeha u Hrvatskoj bavio se niz autora ali svatko kroz opus svoje struke. J. Matušek (1996) napisao je prvu knjigu o Česima u Hrvatskoj, gdje je obradio niz različitih poglavlja o prirodnom, društvenom, geografskom, povijesnom, kulturnom, sociološkom razvoju Čeha od doseljavanja do danas ispreplićući i mnoge druge grane znanosti. V. Herout (2008.), u svom je članku opisao kulturni život Čeha u Hrvatskoj, njihov suživot sa domicilnim stanovništvom, Hrvatima te drugim manjina te očuvanje običaja i jezika unutar zajednice. Ivan Horina (2007, 2013) je u nekoliko članaka i diplomskom radu „Česi u Hrvatskoj“, obradio temu života Čeha od naseljavanja u 18. stoljeću do integracije u društvo danas. Zlatko Pepeonik (1967) je obradio temu naseljavanja savsko-dravskog područja Česima. Ivo Nejašmić (1990) je izradio kratku analizu demografskih obilježja koja se tiču Čeha na osnovi popisa stanovništva 1981. godine. Ana Vodvarka (1993) je u iznijela kratki uvid u demografske značajke Čeha u Hrvatskoj te demografske probleme manjina u Hrvatskoj koji su vidljivi i danas. Damir Agičić (2000) je u knjizi hrvatsko-čeških odnosa na prijelazu 19. u 20. st pokušao približiti povijesne činjenice koje vežu ova dva slavenska naroda. Vlatka Dugački (2009, 2013) se u nekoliko svojih članaka dotaknula češke manjine te historiografije Čeha ne samo u Hrvatskoj nego i u susjednim zemljama.

Giampaolo Lanzieri (2012) se bavio mješovitim brakovima u Europskoj Uniji te je usporedio države EU prema udjelu etnički mješovitih brakova. Također, valja istaknuti i Čehe koji su se bavili ovom tematikom, Marcela Severova (2007) koja je sa sociološkog aspekta opisala probleme mješovitih brakova između Čeha i Roma, kao i Petra Petrekova (2013) koja je u svom završnom radu prikazala socio-ekonomske razlike i karakteristike sklapanja brakova između Čeha i nekih drugih nacionalnosti u Češkoj Republici. O Slovacima u Hrvatskoj pišu Šerić (2015) i Kučerova (2005). Tematikom etničkih brakova u svijetu bavili su se mnogi strani autori (Blau, Blum, Schwartz, 1982, Dean, Gurak, 1978, Kalmijn, 1991, Kalmijn, 1998, Roy, Hamilton, 1997, Sedmak, 2000).

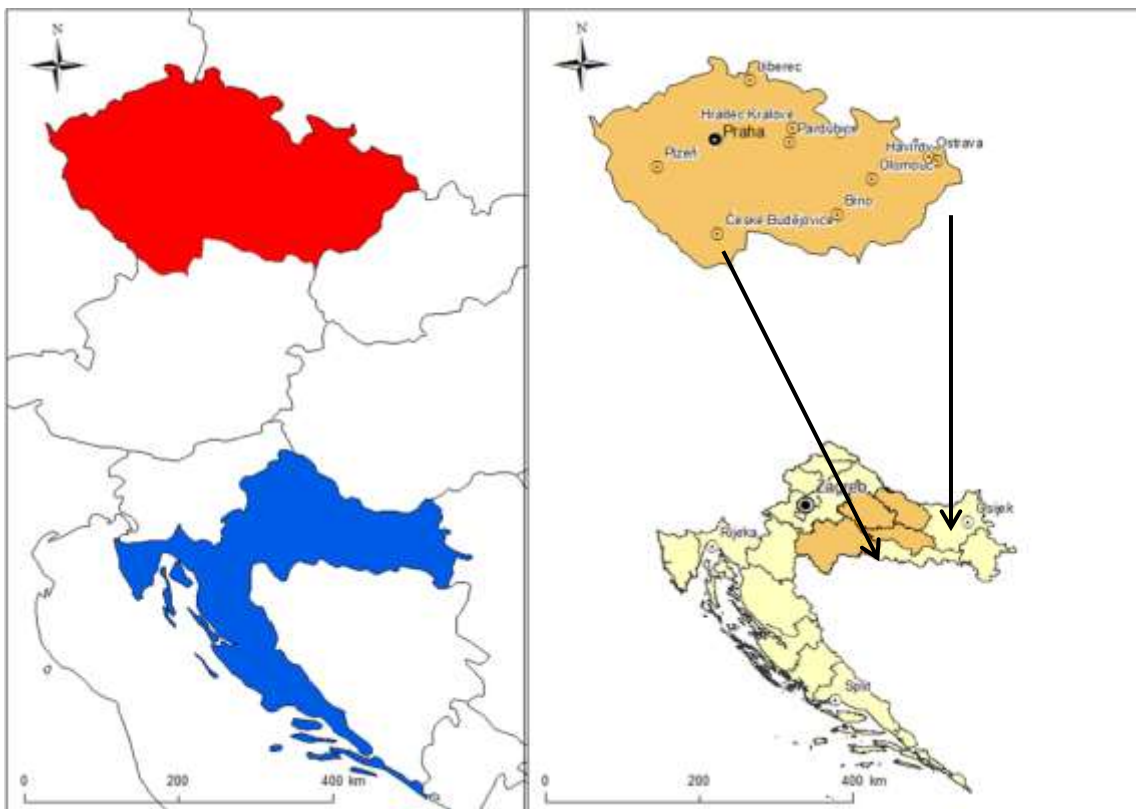
Što se tiče autora koji su se bavili problematikom interetničkih brakova na prostoru Jugoslavije, njihov broj je mali. Ruža Petrović (1983, 1985, 1986, 1989) bavila se mješovitim brakovima u Jugoslaviji za vrijeme 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Ona se također slaže sa stranim autorima da se najveći broj etničkih brakova sklapa između naroda koji imaju sličan jezik, religiju, pripadaju istoj klasi te su jedan drugome „dobra prilika“. Petrović također navodi da je etnička heterogamija češća ukoliko je skupina manja. Snježana Mrđen

(1996, 2010) je obradila etničke brakove u razdoblju od sedamdesetih do 2005. godine gdje je demografski i grafički prikazala kretanje etničkih brakova u posljednjih trideset pet godina u Jugoslaviji te u novo stvorenim državama nakon raspada Jugoslavije. Iz radova proizlazi da je udio miješanih brakova smanjen u novonastalim državama zbog promjene etničke strukture istih. Također je, S. Mrđen (2002) analizirala pitanje kategorije narodnosti u popisima stanovništva kao promjenjive i nestalne kategorije. Tematikom etničkih brakova na prostoru bivše Jugoslavije, s posebnim naglaskom na Srbiju bavila se i Mina Petrović (1997) ali u manjem obujmu nego prethodno navedene autorice, jer je svoj opus koncentrirala na Srbiju i karakteristike brakova vezane za tu državu.

4. Dosljevanja Čeha u Hrvatsku

Velika udaljenost koja je dijelila Češku od Hrvatske, u vremenima bez dobre prometne povezanosti nije spriječila bogate povijesne i kulturne dodire ova dva naroda. Obje zemlje zbližavali su i karakterizirali slični jezici, orijentacija prema zapadnoj kulturi i ista vjeroispovijest. O tragovima kulturnih i vjerskih poveznica govore brojne legende, putovanja čeških kraljeva, razmjena znanja i prijevodi čeških spisa na hrvatski. Veze su se zahvaljujući povijesnim događajima kroz vrijeme do danas sve više produbile. (Matušek, 1996).

Prvi češki doseljenici doselili su se iz područja gdje su obitavale obitelji iz etničko miješanih češko-njemačkih kotareva. U kasnijim razdobljima selili su se samo Česi, a u posljednjem valu su se uglavnom doseljavali Moravljani (Slika 1.) Zanimljivo je također napomenuti da je među doseljenicima bilo i nekoliko slovačkih obitelji koje su se ubrzo bohemizirale, odnosno počeli su koristiti češki jezik i prilagođavati se češkoj kulturi (Dugački, 2009).

Slika 1. Geografski položaj Češke Republike i Republike Hrvatske i prostor doseljavanja Čeha (sredina 19.st)

Izvor: izrađeno prema: Matušek, 1996.

Dugo doseljavanje Čeha u Hrvatsku trajalo je više od 150 godina, ali vremenski nije teklo ujednačeno. Bilo je razdoblja u kojima je naseljavanje išlo sporije ili je postupno prestajalo, zatim je bilo nešto intenzivnije da bi na kraju postalo veliki kolonizacijski val koji je postupno mjenjao etnički profil sela i cijelog područja. Samo doseljavanje ovisilo o mnogim faktorima kao što su gospodarske potrebe, povijesna događanja i političe promjene. Vrlo rijetko je bio slučaj da su doseljenici dolazili iz jedne općine ili kotara i da su se zajedno uputili na put (Matušek, 1996).

„Pripadnici češke manjine na prostorima današnje Hrvatske bili su prisutni još od srednjeg vijeka kada je započelo njihovo pojedinačno naseljavanje, a u znatnoj mjeri od 1791. kada u dva velika vala naseljavaju ovo područje“ (Horina, 2013: 12). Prvo od njih je doba manufakture u 18. stoljeću kada su zabilježeni prvi dolasci Čeha na područje Bjelovara, uglavnom obrtničke češke obitelji. Istodobno, grupa doseljenika osnovala je naselje Crni Lug u Gorskom kotaru poznato po staklanama. Sljedeće razdoblje doseljavanja Čeha u Hrvatsku poklapa se s vremenom osnutka Vojne granice od 1792.-1873. godine, kada je započeo i prvi veći val doseljavanja. Nakon ukinuća Vojne granice razvio se i drugi val doseljavanja pa sve do 1920-ih (Dugački, 2013).

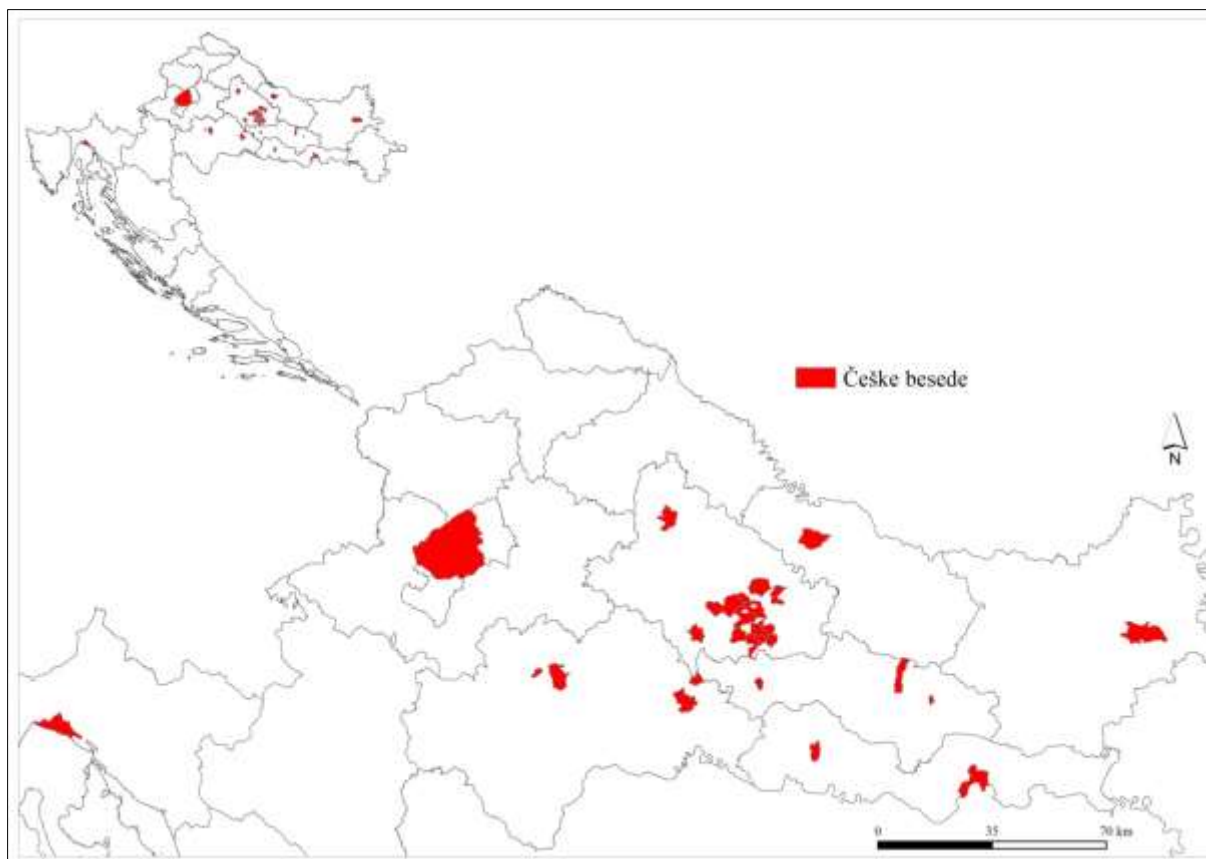
„Vrlo važan razlog iseljavanja češkog stanovništva bilo je donošenje zakona o nasljeđivanju iz 1790. godine u Češkoj. Prema tome zakonu, samo jedan sin nasljeđuje zemlju, a ostala djeca moraju otići da bi postali najamni radnici na tuđim posjedima ili radnici u manufakturama. Zakon nasljeđivanja kod kojeg se posjed ne cijepa i nasljeđuje ga samo jedna osoba s današnjeg aspekta je mnogo ekonomičniji od podjele na više dijelova jer podjelom posjeda između više djece dolazi do rascjepkanosti posjeda i prosječna površina posjeda po poljoprivredniku se smanjuje, što smanjuje i ekonomičnost proizvodnje. Međutim, u ono doba, kad industrija još nije bila razvijena, većina stanovništva živjela je od poljoprivrede, dok je manji postotak radio u manufakturama. Upravo zbog velikog udjela poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu i zbog nemogućnosti pronalaženja egzistencije u drugim granama djelatnosti, stanovništvo je bilo prisiljeno na migraciju“ (Matušek, 1996: 55).

S druge strane, „u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama koje su bile pod osmanlijskom vlašću, bilo je mnogo plodne zemlje koja je bila zapuštena te je to utjecalo na zemljoposjednike da pozovu radnu snagu koja će tu zemlju obrađivati. Od onih koji su se

odlučivali na put iz Češke u Hrvatsku, prevladavali su najsiromašniji slojevi stanovništva, koji su putovali s nadom u bolji život u novoj domovini“ (Herout, 2008: 126 -127).

Najveći broj Čeha, u vrijeme početka 19. stoljeća, doselilo se na prostor širok 30 kilometara i dug 100 kilometara, između rijeka Save i Drave. Česi su se kasnije naseljavali na prostore današnje Požeško-slavonske, Bjelovarsko-bilogorske, Virovitičko-podravske, Zagrebačke, Vukovarsko-srijemske županije gdje su počeli osnivati češka društva na hrvatskom prostoru (Dugački, 2013). Pepeonik navodi „da su se malobrojnija češka naselja pružala u dva kraka, jedan prema Bjelovaru, a drugi prema Sisku. Sam kontinuitet rasprostiranja Čeha od Ilove prema istoku donekle je prekinut obroncima Papuka i Psunja, koje Česi nikada kao izraziti ratari nisu naselili jer je teren bio nepogodan za bavljenje poljoprivredom“ (Pepeonik, 1967: 45-46).

„U Hrvatskoj je prema popisu stanovništva 1900. godine živjelo 31 588 Čeha, 14 769 u Župi Požega i 11 227 u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. U tadašnjem Kotaru Daruvar, u Požeškoj župi od ukupnog broja stanovnika 23% bili su Česi. Većina Čeha živjela je na selu, dok ih je u gradovima poput Zagreba, Osijeka, Varaždina živjelo samo 1 300 i to su većinom bili intelektualci i obrtnici. U Dalmaciji je živjelo 1 157 Čeha, a u Istri odnosno Gradu Puli 446 Čeha“ (Agičić, 2000: 250). Česi su odmah po dolasku u nove krajeve počeli osnivati društva gdje su se družili, tzv „besede“. Do danas su se mnoga društva očuvala, a i stvorena su neka nova te ih danas postoji 30-ak u cijeloj Hrvatskoj (Slika 2.).

Slika 2. Češke besede u Republici Hrvatskoj

Izvor: URL 4

„Mnogi kolonisti koji su dolazili 20-ih i 30-ih godina 19. stoljeća nisu imali osjećaj nacionalne, već domovinske pripadnosti. Nakon dolaska u Hrvatsku prihvatili su hrvatsku domovinsku pripadnost. Nasuprot tome, kolonisti koji su se doselili krajem 19. stoljeća bili su pod utjecajem češke nacionalne težnje“ (Vaculik, 2008: 117).

Nakon nekog vremena osniva se u tadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji na području današnje Hrvatske, Čehoslovačka napredna seljačka stranka koja je u proglasu istaknula glavne ciljeve svoga rada. U prvom redu, odnosi se na to da manjina održava svoje novine, utemeljuje društva i knjižnice, razvija amatersko kazalište, održava predavanja, njeguje pjesme i glazbu, organizira manjinske škole. Također brinuli su se za organizaciju Čehoslovačkih kupovnih i prodajnih društava i zajednički nabavljali gospodarske strojeve. Ozbiljno su pristupili osnivanju novčarskih i industrijskih dioničkih društava te nastavili političko organiziranje češkog pučanstva (1920.) (Matušek, 1996).

„Kulturni život hrvatskih Čeha bio je 30-ih godina 20. stoljeća prilično intenzivan. Sudjelovao je u njemu uglavnom aktivniji dio manjine koji je ujedno bio svjestan svoje narodnosne pripadnosti, dok su u preostalom dijelu manjine bili vidljivi utjecaji prirodne jezične, kulturne i narodnosne asimilacije. Pripadnici inteligencije koji su živjeli u većim središtima puno su se brže asimilirali nego primjerice poljoprivrednici, koji su živjeli u manjim mjestima“ (Vaculik, 2008: 120).

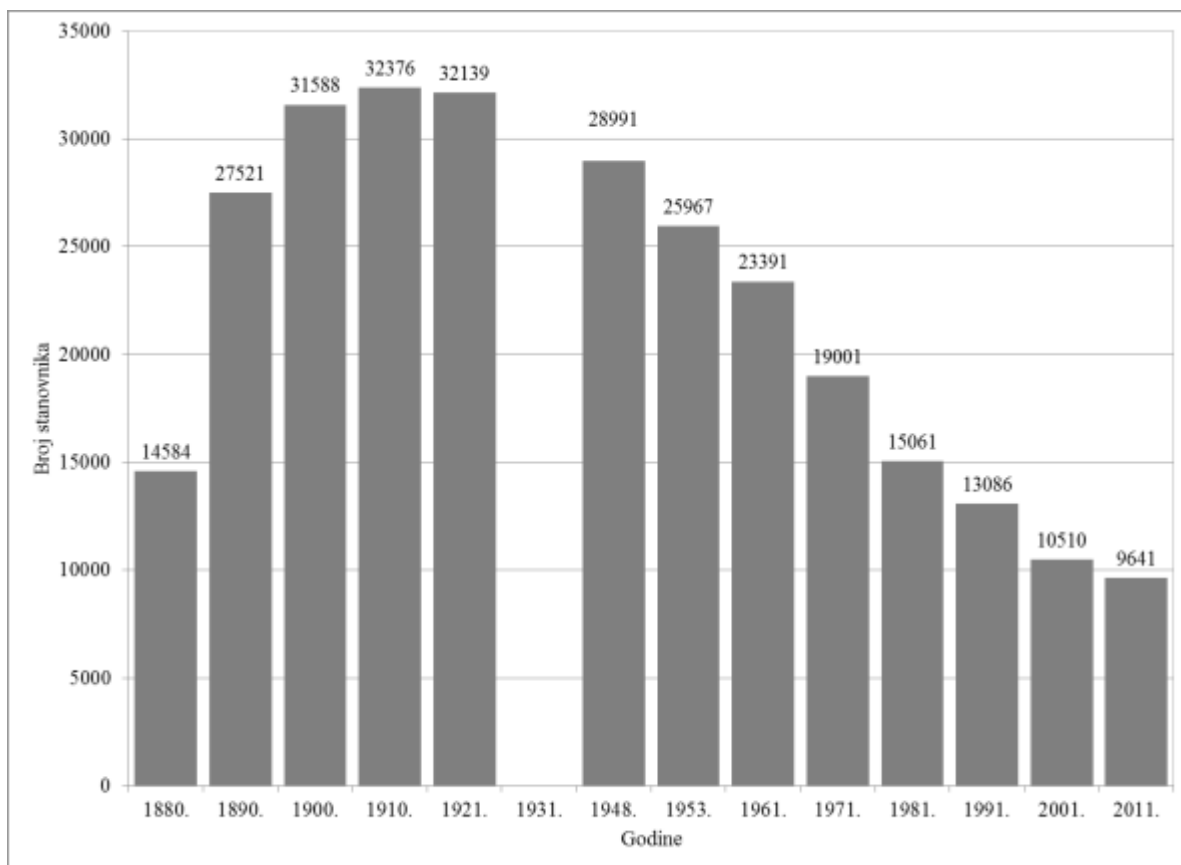
5. Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj i njihove demografske značajke

Prema popisu stanovništva iz 1880. godine, na području Hrvatske živjelo je 14 584 Čeha. (Tablica 2., Slika 3.) Međutim, u taj broj nisu uračunata djeca do 2 godine starosti, jer je popis rađen prema materinjem jeziku, a ne nacionalnoj pripadnosti. U narednih deset godina broj Čeha se povećao za skoro 90%, na više od 27 000 zbog velikog useljavanja. To je bilo najveće povećanje broja Čeha u razdoblju od kraja 19. do početka 21. stoljeća. U narednim godinama nastavljen je porast, ali ne takvim intenzitetom te je prema popisu iz 1910. dosegnut maksimalan broj od 32 376 stanovnika kojima je materinji jezik bio češki. Nakon Drugoga svjetskog rata broj pripadnika češke manjine se kontinuirano smanjuje. Najveće smanjenje bilo je u razdoblju 1971.-1981. (20,7%), vjerojatno zbog toga što se veći broj Čeha izjašnjavao kao Jugoslaveni (Nejašmić, 1990.). Također, veliko je smanjenje zabilježeno u razdoblju 1991.-2001. (19,7%). Prema popisu stanovništva 2011. godine u ukupnom stanovništvu Hrvatske bilo je 0,2% Čeha, ili manje od 10 000 pripadnika, što je smanjenje od oko 70% u odnosu na 1910. godinu kada je zabilježen maksimalan broj Čeha u Hrvatskoj.

Tablica 2. Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj prema popisima od 1880. do 2011.

Godina	Broj Čeha	Udio u stanovništvu Hrvatske (%)	Indeks-lančani	Porast/pad (%)
1880.	14584	0,7	-	-
1890.	27521	1,2	188,7	88,7
1900.	31588	1,3	114,8	14,8
1910.	32376	0,9	102,5	2,5
1921.	32139	0,6	99,3	-0,7
1948.	28991	0,8	90,2	-9,8
1953.	25967	0,7	89,6	-10,4
1961.	23391	0,6	90,1	-9,9
1971.	19001	0,4	81,2	-18,8
1981.	15061	0,3	79,3	-20,7
1991.	13086	0,3	86,9	-13,1
2001.	10510	0,2	80,3	-19,7
2011.	9641	0,2	91,7	-8,3

Izvor: Popisi stanovništva 1880., 1890., 1900., 1910., 1921. (prema Vodvarka, 1993.). Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine, Knjiga IX. Stanovništvo po narodnosti, SZS, Beograd, 1954.; Popis stanovništva 1953., Knjiga XIII, Stanovništvo i domaćinstva, SZS, Beograd, 1959.; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981., Tablogrami po naseljima – stanovništvo prema narodnosti, SZS, Beograd; Popis stanovništva, domaćinstava, stanova, poljoprivrednih gospodarstava 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, Zagreb 1992.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001, Tablica 12. Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Tablica 2. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, www. dzs.hr

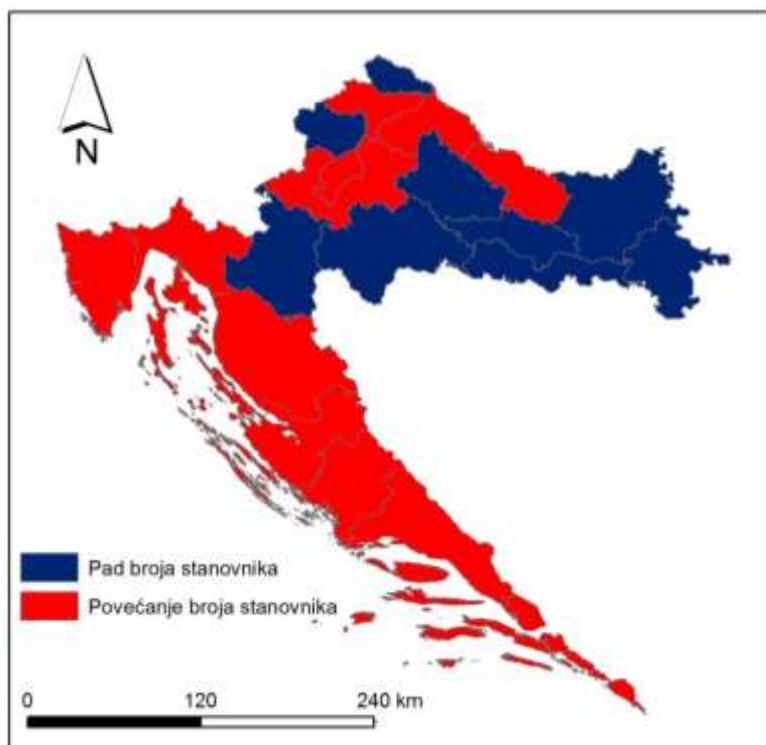

Slika 3 Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj prema popisima od 1880. do 2011.

Izvor: kao za Tablicu 1.

* Podaci za popis 1931 godine nisu prikazani jer su Česi i Slovaci prikazani zajedno

Kada se usporede podaci o broju Čeha po županijama u posljednja dva popisa dobiva se sljedeća situacija (Slika 4.): panonske županije koje su pretežito raznolike po etničkom sastavu, odnosno u kojima živi najveći broj Čeha od vremena doseljavanja, karakterizira pad broja stanovnika u posljednjem međupopisnom razdoblju (2001.-2011.). Nasuprot njima, primorske županije pokazuju povećanje broja Čeha. Iako to povećanje nije veliko, do 1% godišnje, ipak je značajno, osobito za manja naselja u priobalju. Svake godine na hrvatsku obalu dolazi oko nekoliko desetaka tisuća Čeha te neki od njih ostanu na Jadranu. Drugi, u mirovini, kupuju manje kućice i tamo provode slobodno vrijeme pogotovo u ljetnim mjesecima. Iako na Jadranu postoji jedna češka „beseda“ (u Rijeci), zbog velikog broja Čehinja udatih za Hrvate, formirana je još jedna udruga pod nazivom „Oko Jadrana“ koja okuplja Čehinje i Slovakinje koje su se zbog udaje preselile na hrvatsku obalu.

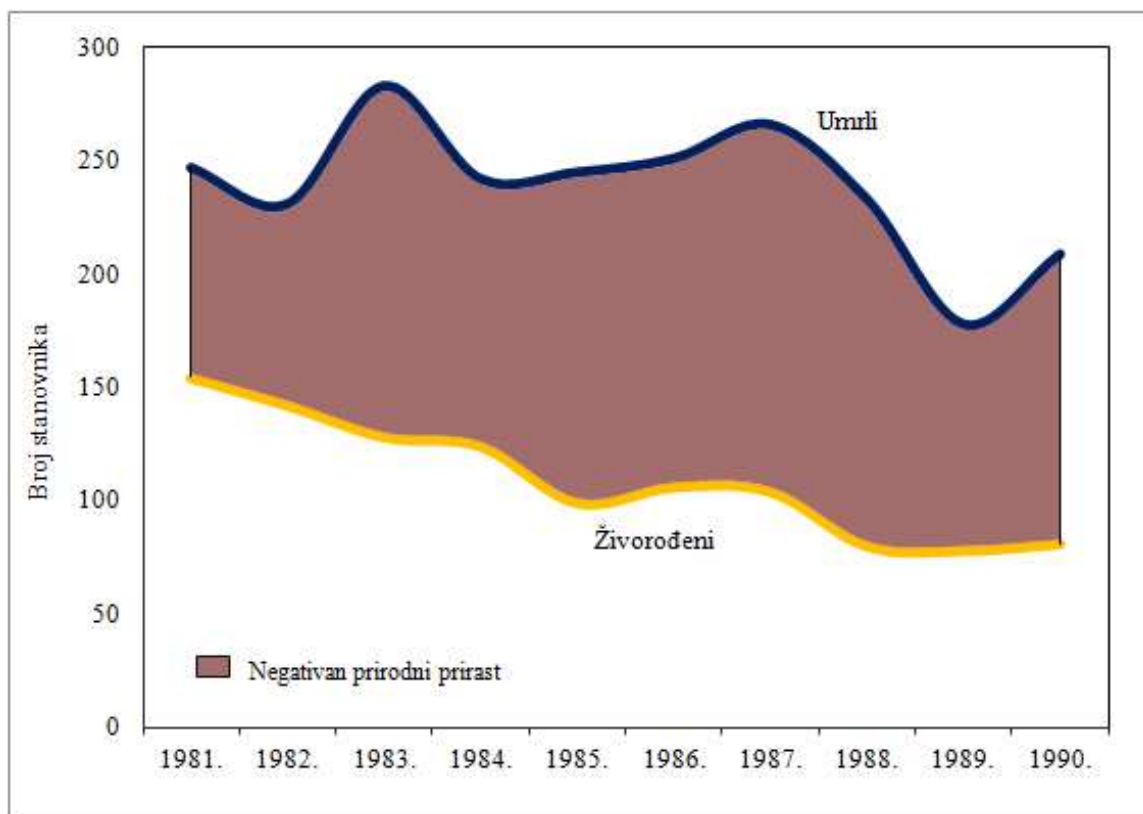
Slika 4. Promjena broja Čeha po županijama 2001.-2011.

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Tablica 12. Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Tablica 2. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama. DZS, Zagreb, www.dzs.hr

5.1. Uzroci smanjivanja broja Čeha

Uzroci smanjivanja broja Čeha u Hrvatskoj su višestruki. Nejašmić (1990: 36) piše da, „uzroke brojčane regresije Čeha u Hrvatskoj treba tražiti u općem procesu ruralnog egzodusa i prirodnoj depopulaciji seoskog stanovništva, od čega nisu ostala pošteđena ni sela s većim ili manjim udjelom Čeha. Spomenuti proces razbija tradicionalnu strukturu, povećava broj mješovitih brakova te nedvojbeno utječe na slabljenje osjećaja pripadnosti matičnoj narodnosti.“ Također, Nejašmić navodi da je prirodno kretanje stanovništva u češkim selima negativno od 1968. godine, tj, veći je broj umrlih od broja živorođenih. „Takvo kretanje posljedica je tradicionalno niskih normi u ravničarskim krajevima Hrvatske, tj. kraj je zahvaćen principom „bijele kuge“, sistem jednog djeteta. Poznato je to da su tome naginjala bogatija domaćinstva, a takvih je među Česima bio velik broj“ (Nejašmić, 1990: 36). „To je dovelo do poremećaja dobne strukture i do apsolutnog pada broja rođenih, a povećanja broja umrlih“ (Vodvarka, 1993: 17).

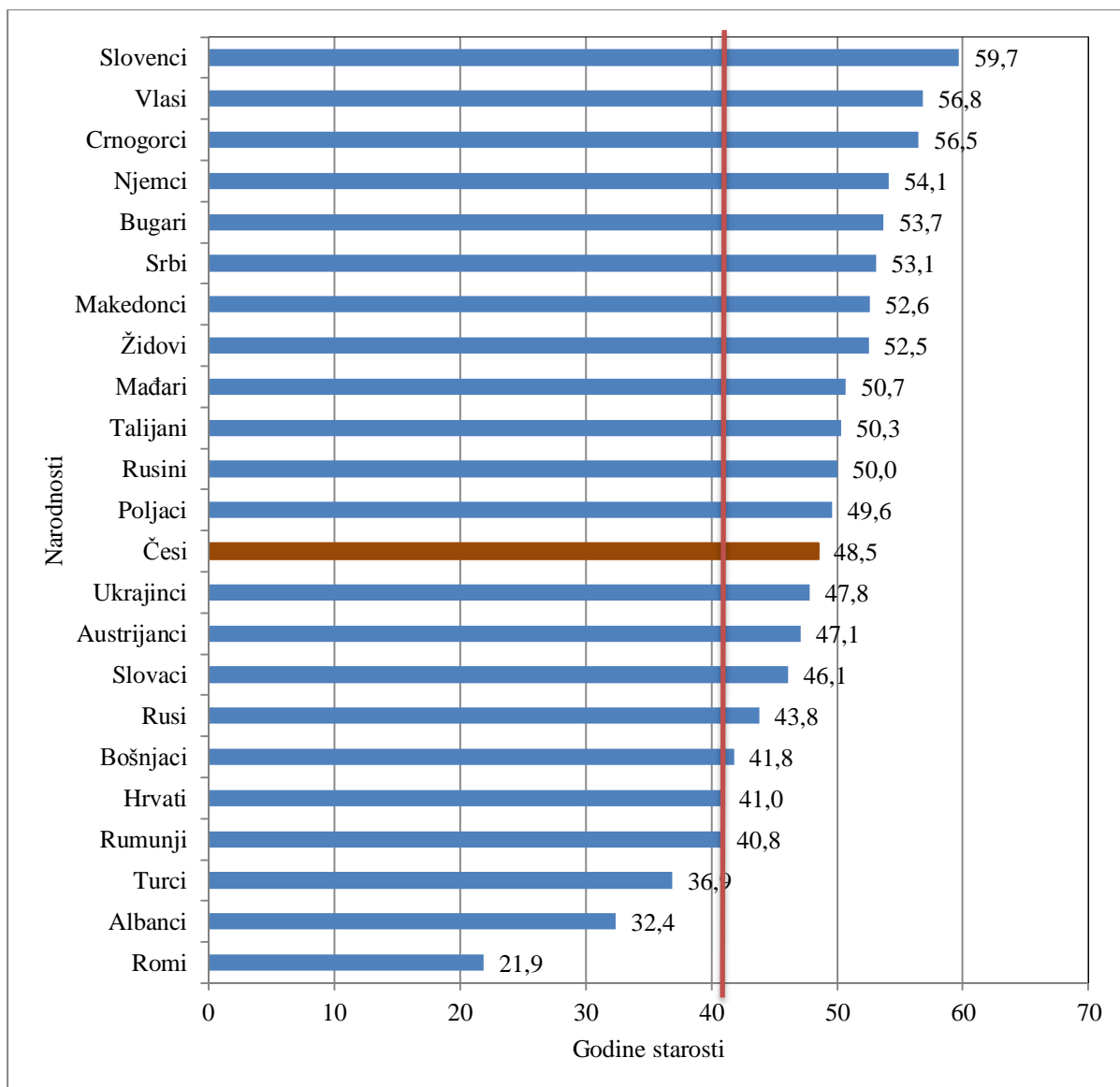
Prirodno kretanje Čeha od 1980. do 1990. karakterizira negativna prirodna promjena (Slika 5.) Najizrazitije razlike između broja živorođenih i umrlih bile su 1983. i 1987. godine kada se vidi manjak od 150 osoba. Negativne stope prirodnog prirasta u Hrvatskoj u istom razdoblju imaju Slovenci, Česi, Talijani i Mađari.

Slika 5. Prirodno kretanje Čeha od 1981. do 1990. godine

Izvor: Prirodno kretanje stanovništva prema nacionalnom sastavu u periodu 1981.-1990., Br. 38, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1992.

Uz negativnu prirodnu promjenu, Čehe karakterizira i izrazito starenje stanovništva, čije se posljedice vide u opadanju broja stanovnika, a isto tako i pogoršavanju sastava stanovništva prema spolu i dobi (feminizacija starih). Prema popisu stanovništva koeficijent maskuliniteta iznosio je 856,5 odnosno, na 1 000 žena bilo je 857 muškaraca. Prosječna starost Čeha 2011. godine iznosila je visokih 48,5 godina, što je za 6,8 godina više od vrijednosti za Hrvatsku (41,7) (Slika 6.). U odnosu na ostale narodnosti u Hrvatskoj Česi su demografski stariji od Slovaka, ali su mlađi npr. od Mađara i Talijana.

Slika 6. Prosječna starost stanovništva prema narodnosti u Hrvatskoj 2011.

Izvor: preuzeto sa Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Grafički prikazi: G-3. Prosječna starost stanovništva prema narodnosti, Popis 2011. www.dzs.hr.

Uzrok smanjivanja broja Čeha je i proces asimilacije, kada se manjine prilagođavaju i poprimaju jezik, kulturu i običaje većinskog naroda. Iz Tablice 3. proizlazi da se u popisima stanovništva od 1953. godine više smanjivao broj Čeha kojima je materinski jezik bio češki nego broj onih koji su se prema popisima izjašnjavali kao Česi. Najveća je razlika bila 2001. i 2011. godine, kada je za oko 30% bilo više osoba koje su se izjasnili kao Česi, nego osoba koje su izjavile da im je češki materinski jezik.

Tablica 3. Broj Čeha prema narodnosti i materinskom jeziku prema popisima, 1953.-2011.

Godina	Izjašnjavaju se kao Česi	Materinski jezik češki
1953.	25 967	21 826
1961.	23 391	-
1971.	19 001	-
1981.	15 061	12 953
1991.	13 086	10 378
2001.	10 510	7 178
2011.	9 641	6 292

Izvor: Gelo (1998) od 1953. do 1991.; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Tablica 12. Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama, Tablica 13. Stanovništvo prema materinskom jeziku, po gradovima/općinama; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., Tablica 2. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, Tablica 5. Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama, DZS, Zagreb, www.dzs.hr

Analiza broja osoba prema materinskom jeziku na razini općina 1981. godine u Hrvatskoj, pokazuje da se najveći broj Čeha koji su se izjasnili da im je češki materinski jezik, nalazio na području Bjelovarsko-bilogorske, Požeško-slavonske i Sisačko-moslavačke županije te u gradovima: Zagrebu, Osijeku, Velikoj Gorici, Rijeci i Splitu. Na području općine Daruvar prema regionalizaciji 1981. godine bilo je 5 415 osoba češke narodnosti, a osoba koje su izjavile da im je češki materinski jezik bilo je više za 513, odnosno 5 928. Najvjerojatnije se radi o Česima koji su se deklarirali kao Hrvati ili Jugoslaveni ili su se izjasnili za neku drugu narodnost, a zadržali su svoj materinski jezik. Potvrđuju to podaci na razini Hrvatske za 1981. godinu (Tablica 4). Hrvata kojima je češki bio materinski jezik bilo je 456, a čak 933 osobe koje su se izjasnile kao Jugoslaveni, ili 7,2% od ukupnog broja osoba kojima je češki bio materinski jezik. S druge strane, Čehe karakterizira visoka razina alterofonije (nepodudarnost etničke pripadnosti i materinskog jezika). Od ukupnog broja Čeha u Hrvatskoj 1981. godine (11 395), svega 75,7% kao materinski jezik navodi češki, a 3 506

(ili 23,3%) se izjasnilo da im je materinski jezik hrvatski (odnosno hrvatskosrpski, srpskohrvatski, hrvatski i srpski).¹ Razlozi mogu biti to što dolaze iz mješovitog braka ili imaju druge poveznice s češkim jezikom. R. Petrović (1989: 166) navodi da je “etnička alterofonija prije svega pokazatelj etno-genetskih procesa te da je vrlo često prisutna kod potomaka iz mješovitih brakova“.

Ovakva duplu klasifikaciju (izjašnjavanje prema narodnosti i materinskom jeziku), Državni zavod za statistiku nije objavio za 2011. godinu te nije moguća usporedba s 1981. godinom.

Tablica 4. Stanovništvo prema narodnosti i materinskom jeziku u Hrvatskoj 1981.

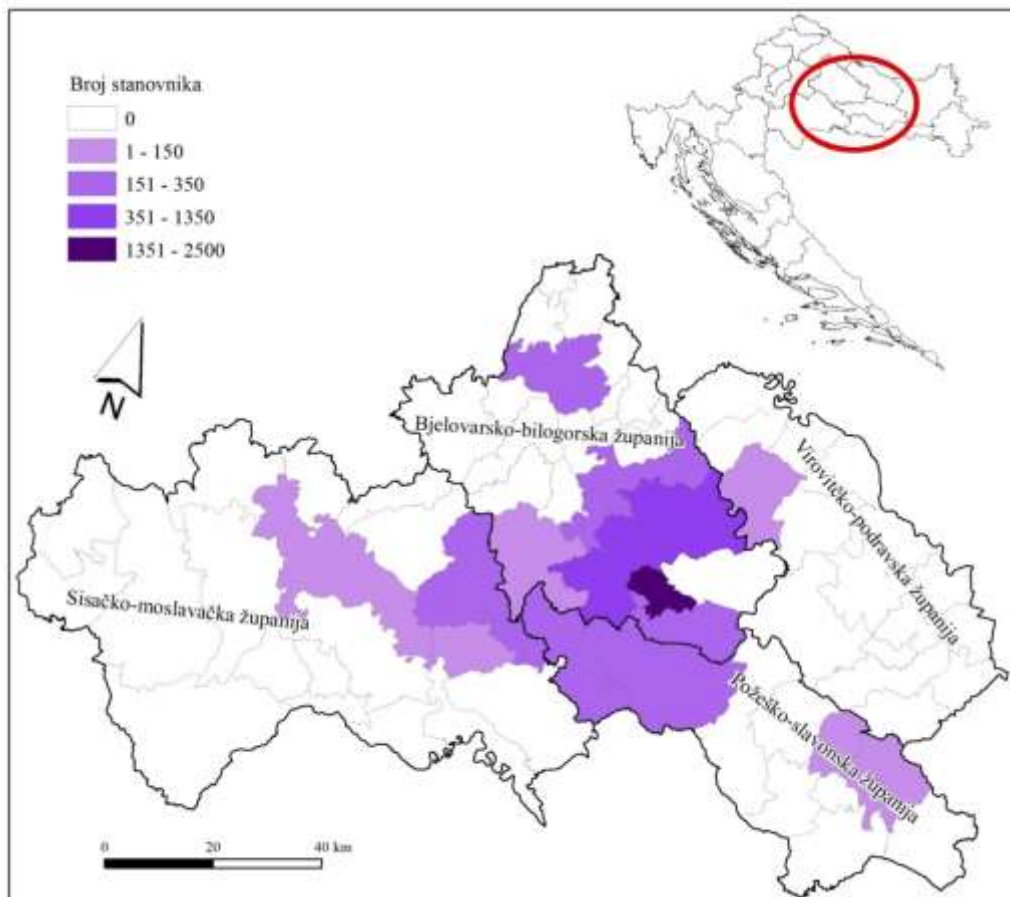
Narodnost	Hrvatski i srpski	Češki
Hrvati	3 441 180	456
Slovenci	3 855	15
Srbi	528 708	12
Austrijanci	43	1
Bugari	171	5
Česi	3 506	11 395
Talijani	1 143	6
Židovi	265	1
Mađari	4 369	17
Njemci	465	14
Poljaci	258	10
Rusi	146	1
Slovaci	1 037	24
Turci	39	1
Ukrajinci	1 080	1
Ostali	35 231	2
Neopredjeljeni	14 174	30
Jugoslaveni	368 623	933
Regionalno	7 861	2
Nepoznati	6 900	27
Ukupno	4 419 054	12 953

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini. Tabela 054. Stanovništvo prema narodnosti i materinjem jeziku. Tablogrami SZS, Beograd.

¹ Ovo je bio modalitet za odgovor o materinskom jeziku u popisu stanovništva 1981. godine.

5.2. Prostorni raspored Čeha u Hrvatskoj

Prema podacima o narodnosti iz popisa stanovništva 2011. godine, od ukupnog broja Čeha u Hrvatskoj (9 641), čak 79% živjelo je na prostoru četiri županije: Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske (Slika 7.). Među njima, najveći broj Čeha nalazi se na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije, čak 65% od ukupnog broja Čeha u Hrvatskoj, što čini 5,25% županijskog stanovništva. U ovoj županiji se najveći broj Čeha smjestio u jugoistočnom dijelu gdje se nalaze dva administrativna grada, Grubišno Polje i Daruvar te jedna općina (Končanica) gdje je broj Čeha veći od 1 000. Među njima se ističe Grad Daruvar s više od 2 400 Čeha. S obzirom na udio u stanovništvu općine/grada, najveći je udio Čeha u općini Končanica, gdje čine 47% od ukupnog stanovništva.

Slika 7. Razmještaj Čeha po općinama/gradovima u četiri županije 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Tablica 2. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, DZS, Zagreb, www.dzs.hr

Nešto manji udjeli su u ostale tri županije: u Požeško-slavonskoj gdje živi 6,7% od ukupnog broja Čeha u Hrvatskoj, u Sisačko-moslavačkoj 6% te u Virovitičko-podravskoj 1,1%. Izvan ovoga prostora određeni broj Čeha živi u Gradu Zagrebu (8,7%), Zagrebačkoj županiji (2,5%), u Splitsko-dalmatinskoj (1,8%) te u Istarskoj županiji (1,4%). U ostalim županijama njihov je udio manji od 1,0% od ukupnog broja Čeha u Hrvatskoj.

6. Interetnički brak

„Brak se u različitim oblicima može naći u gotovo svakoj društvenoj zajednici. Najstariji povijesni zapisi govore da se brak smatrao dijelom običaja te se kasnije razvio u suvremene oblike regulirane određenim pravom. Muškarac i žena iz čijeg braka je proizašlo jedno ili više djece predstavljaju tzv. nuklearnu obitelj, koja se često proširuje u tzv. proširene obitelji“ (URL 1, URL 2). Sklapanje brakova između supružnika različite narodnosti jedan je od najboljih indikatora međuetničkih odnosa u društvu. Glavno pitanje koje se nameće jest, zašto uopće dolazi do interetničkih brakova? Koji faktori utječu na sklapanje interetničkih brakova? U ovom poglavlju pokušat će se dati odgovor na to pitanje. R. Petrović (1985: 10) navodi da „postojanje etničke homogamije, odnosno brakova između pripadnika različitih naroda koji žive u istoj široj zajednici, nameće brojne kompromise i uvjete zajedničkog suživota. Oni su u neposrednom doticaju isprepleteni i djeluju istovremeno, nekad u istom pravcu, nekad potičući međusobne utjecaje“. Takvi se brakovi mogu podijeliti na: teritorijalne, demografske, društvene, etno-kulturne i osobne te emotivne. Dean i Gurak (1978: 559), navode tri kriterija važna za ulazak u bračnu zajednicu: „partnere koji će im biti što sličniji u godinama, istim religijskim uvjerenjima i sličnog ili istog stupnja obrazovanja“. Kalmijn (1998) u članku o homogamiji, uzrocima i trendovima, navodi da ljudi imaju tendenciju ženidbe s osobama unutra svoje skupine ili skupine koja je vrlo slična njima. Također navodi i sankcije od strane društva, obitelji, crkve ili države, koje osobe, ukoliko uđu u brak s osobom druge skupine mogu očekivati. U novije vrijeme i to se mijenja, društvo je liberalnije, a utjecaj crkve je ograničen.

Zastupljenost etnički mješovitih brakova određuje niz čimbenika. „Prije svega raščlanjenost strukture i tendencije njene promjene, prostorna distribucija odnosno

teritorijalna koncentracija etničkih skupina, njihova veličina i osobnosti različitih socio-kulturnih obilježja te karakter političke klime“ (Gray, 1987: 365).

Teritorijalna bliskost je početni uvjet koji je neophodan da bi se neposredni odnosi uopće mogli uspostaviti. Sama blizina nije dovoljna, ali je nužna kako bi se djelovanje drugih čimbenika moglo istaknuti. Procesi asimilacije i oplemenjivanja su najizrazitiji tamo gdje se dodiruju i miješaju dva naroda koji imaju dosta zajedničkih osobina, dok preuzimanja ovise i o drugim činiteljima. Pojedine odlike teritorijalnog razmještaja, kao npr. kontinuirana naseljenost, granična naseljenost, enklava i dijaspora, urbanizacija i ruralnost, nejednako pogoduju heterogamiji/endogamiji.

Brojnost je poseban čimbenik svake društvene skupine i naroda. Iako brojnost ima povijesne, društvene i političke posljedice, ovdje je to razvrstano u demografske osobine zbog prikaza kakav demografija ima na brojnost ili veličinu populacije. Prema tome, Blau (1982: 52) navodi, da su „egzogamni brakovi učestaliji kod manjih skupina dok su velike skupine homogamnije“, s čime se slaže i Petrekova (2013). M. Petrović (1997), na primjeru Srbije, zaključuje da je udio etnički homogenih brakova viši kod etnički brojnijih skupina, a da su manje etničke skupine uslijed ograničavajućeg broja u većoj mjeri izloženi sklapanju međuetničkih brakova. Također, Petrović naglašava da, „u sredinama s izraženom dominacijom neke etničke skupine, druge skupine pokazuju određenu zatvorenost. Razina heterogamije odnosno sklapanje interetničkih brakova je u najvećoj mjeri, utemeljen ponašanjem brojčano najveće etničke skupina u stanovništvu, njenom otvorenosti (zatvorenosti) prema braku sa pripadnicima ostalih grupama“(Petrović, 1997: 273).

Kalmijn i Turbergen (2006: 374-375) smatraju da je etnički brak važan indikator cjelokupne integracije u društvo. Bolja integracija i prihvaćenost u društvu dovodi do egzogamije odnosno sklapanja mješovitih brakova. Kao i drugi autori, Kalmijn i Tubergen navode da će „djeca iz mješovitog braka također ući u mješoviti brak bilo koje vrste (religijski, rasni, etnički, obrazovni)“.

Generacijske različitosti su također jedan od čimbenika koji utječu na endogamiju/egzogamiju. Iz literature proizlazi da se potencijalni partneri nalaze u bliskim generacijskim skupinama, što nije glavni uvjet, ali je kroz brojne analize dokazano da je optimalna razlika 3-5 godina (Petrović, 1985, Smits, 2010). U Sjedinjenim Američkim Državama, npr. „starost je pri ulasku u brak jednaka ili je supružnik 2-3 godine stariji“ (Wang, 2012: 14). Brojni su primjeri iz Australije (Roy, 1997, Jones, 1991) gdje se statistički

prati više generacija u području nupcijaliteta, pa tako i miješani brakovi, a s ciljem praćenja trenda ulaska u egzogamni brak te kako bi se našli odgovori na određena pitanja, npr. žene li se djeca iz mješovitih brakova također egzogamno ili ne? „Kulturna identifikacija se prati i preko materinskog jezika, mjesta rođenja te jezika koji se koristi u kućnoj atmosferi“ (Roy, 1997: 133). Istraživanja su pokazala da se prva i druga generacija jako razlikuju u kulturnim uzorcima pojedine etničke zajednice. Roy (1997) navodi da postoje određene razlike između prve i druge generacije. Iz njegovih istraživanja proizlazi da prva generacija odnosno starije osobe u braku ne žele previše eksperimentirati, žive po zastarjelim načelima drugim načinima života te su zbog toga endogamniji. S druge strane, druga generacija, odnosno mladi prema istraživanju traže nešto novo, drugačije, eksperimentiraju i sve češće ulaze u egzogamni brak.

Furtado i Theodoropoulos (2008), svoja razmatranja temelje na hipotezi da će se obrazovanije osobe brže prilagoditi novoj kulturi te da su više skloni ženidbi izvan vlastite narodnosti. „Samim time jednaka valorizacija obrazovanja i narodnosti potiče na jednakost, a ne diskriminaciju“ (Furtado i Theodoropoulos, 2008: 4).

Prema Botevu (2002: 690), „društvena i politička situacija jedan je od važnih kriterija ulaska ili ne ulaska u etnički brak“. Botev je analizirao interetničke brakove na području Sovjetskog Saveza 1989. godine gdje je živjelo oko 100 nacionalnih manjina. Zbog tako velikog broj manjina, brakovi su bili većinom egzogamni, što je i politika propagirala, naravno više u gradskim središtima gdje je prema tada utvrđenoj statistici 1 od 5 obitelji bila etnički mješovita. Smits (2010: 420), navodi primjer Jugoslavije gdje je broj mješovitih brakova bio vrlo nizak zbog mogućnosti nasilnog konflikta između nacionalnih skupina. Prema Smitsu „udio mješovitih brakova ovisio je o pripadnicima različitih skupina te njihovoj interakciji. Ukoliko postoji određena povezanost između grupa, a to su najčešće prijateljstva, djeca su u stalnom kontaktu u vrtiću, školi, susjedstvu te tijekom različitih aktivnosti, potiče se internacionalnost i jednakost“. Smits (2010: 422) dalje navodi, da je „mješoviti brak važan indikator kvalitete veza između skupina u nekom društvu. Informacije u snazi tendencije između skupina unutar bivše Jugoslavije mogu naučiti kako su dobre ili loše veze bile unutar same države prije dezintegracije“.

Jedan od glavnih kriterija za sklapanje braka, pa tako i interetničkog je omjer muškog i ženskog stanovništva te stav žene u određenom društvu. Le Goff i Giudici (2009) navode da mješoviti brakovi nemaju jednaku važnost prema spolu. U većini brakova u Jugoslaviji,

muškarci su dolazili iz veće nacionalne skupine, dok su žene najčešće dolazile iz manje skupine. Također, žene su preuzimale najčešće nacionalnost muža.

Starosna struktura stanovništva etničkih grupa je također važan okvir za sklapanje brakova uopće, pa i interetničkih te je u vezi sa brojnošću skupine (Petrović, 1985). U brojčano malim populacijama, generacijski sastav i nerazmjer između spolova mogu biti vrlo naglašeni.

Etnički identitet partnera je vrlo važan element kod donošenja odluke da se uđe u interetničku bračnu zajednicu. Roy i Hamilton (1997) navode da se etnički identitet između partnera mijenja sa socijalnim procesima koji dovode do braka, a sama odluka o braku uvjetovana je važnim faktorima, kao što su obrazovanje, socijalni status i stalež kojemu pripadaju. Sam identitet se definira kroz rane faze života i ostaje takav sa manjim promjenama do kraja života osobe. Jones (1991: 28) navodi „da su mjere poput: mjesta rođenja, materinjeg jezika, jezika koji se govori kod kuće, vještina korištenja jezika i dužina boravka, samo zamjenske mjere te da njima ne smetaju subjektivne mjere kako bi se dobila ispravna etnička identifikacija“. Price (1962: 59-60), je analizirao i izračunao mješovita porijekla stanovnika Australije te je zaključio da, „oko 10% treće generacije ima prvotno porijeklo, odnosno porijeklo samo jedne etničke zajednice, 30% ih ima dva etnička porijekla, 40% tri ili četiri, dok 20% ima pet i više“.

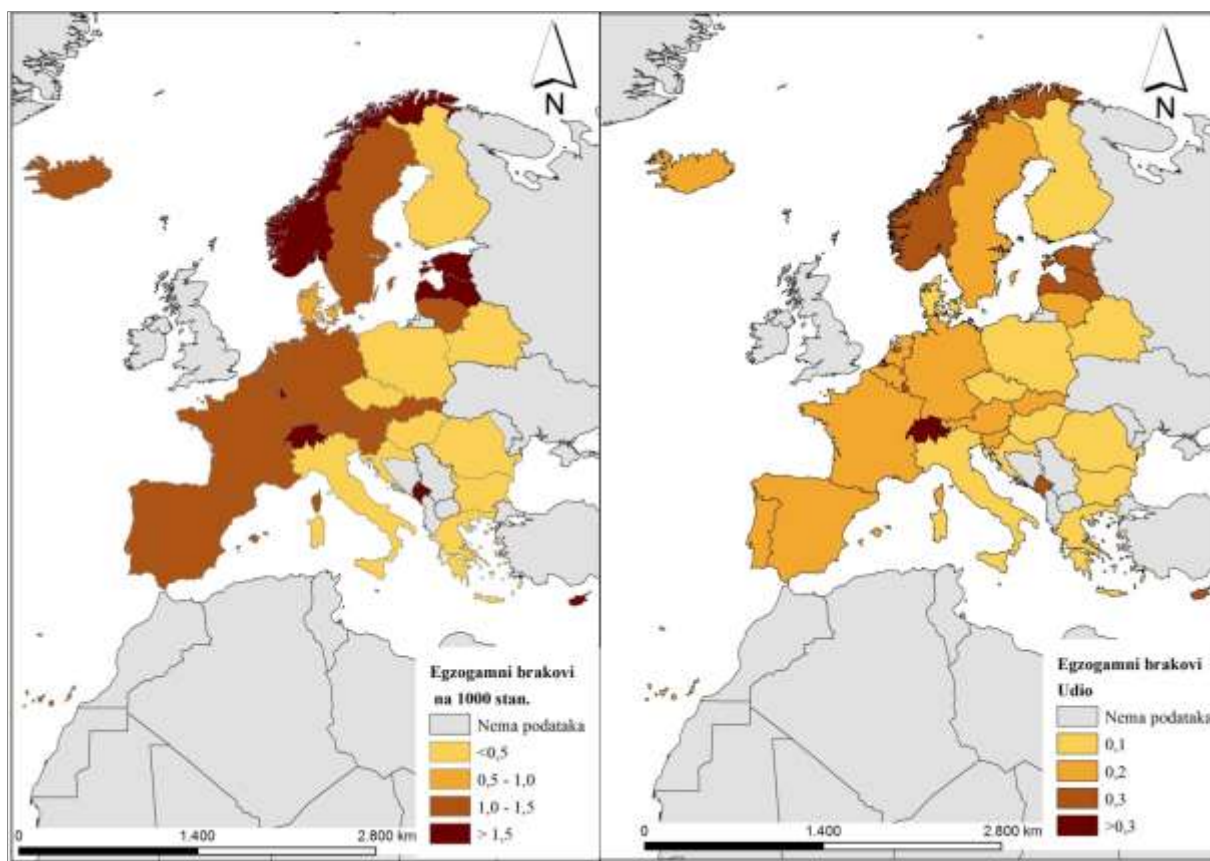
Prema tome, može se zaključiti da za ulazak u bračnu zajednicu utječu brojni čimbenici, koji utječu na njihovo sklapanje, trajanje braka te samu integraciju manjina u određenom prostoru. Što je veći broj migranata koji se trajno naseljavaju na nekom području to se povećava i broj sljedećih generacija sa mješovitim porijeklom.

6.1. Interetnički brak u Europi

„U posljednjih 20-ak godina neke europske zemlje, pogotovo članice Europske Unije bore se sa snažnim migracijskim valom koji se kreće sa istoka prema razvijenom zapadu. Od 1. siječnja 2010. godine, u 28 europskih zemalja živjelo je 32,4 milijuna stranaca što je 6,9% ukupne populacije EU. Danas, radi bolje mobilnosti, slobode kretanja te nove tehnologije i komunikacije, svijet se razvija te čini lakšim upoznavanje te integraciju stranaca u novoj zemlji što ima za posljedicu veći broj sklapanja mješovitih brakova. U nekim slučajevima, bolja socioekonomska situacija Europe potiče ulazak u bračnu zajednicu zbog trajnog ostanka u zemlji ili produljenja vize. S druge strane, etnički mješoviti brakovi smatraju se važnim pokazateljem integracije migranata“ (Lanzieri, 2012: 81).

Lanzieri (2012) je u svom članku analizirao interetničke brakove u zemljama EU u razdoblju od 1990. do 2010. koristeći podatke EUROSTAT-a. Prema dostupnim podacima 2006./2007. godine sklopljeno je 250 000 mješovitih brakova što bi značilo oko 0,8% na 1 000 stanovnika.

Neke države pokazuju sličnosti poput Hrvatske te Bosne i Hercegovine kojima je udio interetničkih brakova oko 5%, dok druge zemlje pokazuju određene razlike. Baltičke zemlje imaju konstantu od 15-20% interetničkih brakova, dok je u crnomorskim zemljama udio dvostruko manji te iznosi oko 5-10%. U zapadnoj Europi postoje razlike, od Luksemburga koji ima najviše interetničkih brakova, oko 30%, do Belgije i Nizozemske gdje ih ima manje, oko 10-15% (Slika 8.).

Slika 8. Etnički mješoviti brakovi u Europi 2006./2007.

Izvor: Lanzieri, 2012: 90.

Kao što se može isčitati sa slike, po broju egzogamnih brakova dominiraju zemlje sjeverne i zapadne Europe i to Norveška i Estonija sa 25% interetničkih brakova, potom Francuska, Španjolska i Njemačka sa 15%, dok je u središnjoj i južnoj te istočnoj Europi taj broj nešto manji te iznosi oko 5-10%. Postoje i iznimke kao što su Malta i Cipar. Treba istaknuti kako je Cipar danas vrlo popularna lokacija za vjenčavanje stoga ne treba čuditi da ima veći broj homogamnih brakova stranaca nego etnički mješovitih brakova. Manje zemlje zbog male površine i manjeg broja stanovnika često znaju iznenaditi rezultatima koji premašuju određena očekivanja vezano za interetničke brakove, navodi Lanzieri.

6.2. Interetnički brakovi u Hrvatskoj

Prema podacima od 1950. do 2015. godine, broj sklopljenih brakova se u Hrvatskoj konstantno smanjuje. Posljednjih nekoliko godina u brak stupi tek 20 000 parova odnosno, pet parova na 1 000 stanovnika. To je dvostruko manje nego 1950. godine kada je brak sklapalo 10 parova ili 1974. godine 8 parova na 1 000 stanovnika.² Samim time broj endogamnih i egzogamnih brakova je u Hrvatskoj varirao. Do 1990-ih godina, broj etničkih mješovitih brakova je konstantno rastao, a nakon toga dolazi do njihova smanjivanja, odnosno do povećanja endogamnih brakova (Tablica 5.).

Od 1970. do 2015. u Hrvatskoj je bilo ukupno zaključeno više od 1,2 milijuna brakova. Od toga ih je nešto više od milijun bilo endogamnih, odnosno brakovi koji su zaključeni između pripadnika iste narodnosti, a oko 166 000 bili su brakovi zaključeni između supružnika različite narodnosti. Udio egzogamnih brakova bio je najviši osamdesetih godina (17,2%), nakon toga udio se smanjuje. Vidljivo je da su upravo devedesete godine utjecale na smanjivanje egzogamije. Osobito se to vidi po broju egzogamnih brakova koji su se prepolovili u odnosu na prethodno razdoblje. Može se zaključiti da su političke prilike utjecale na pogoršanje etničkih odnosa koji su doveli do povećanja endogamije na više od 90% od ukupno sklopljenih brakova (Slika 9.).

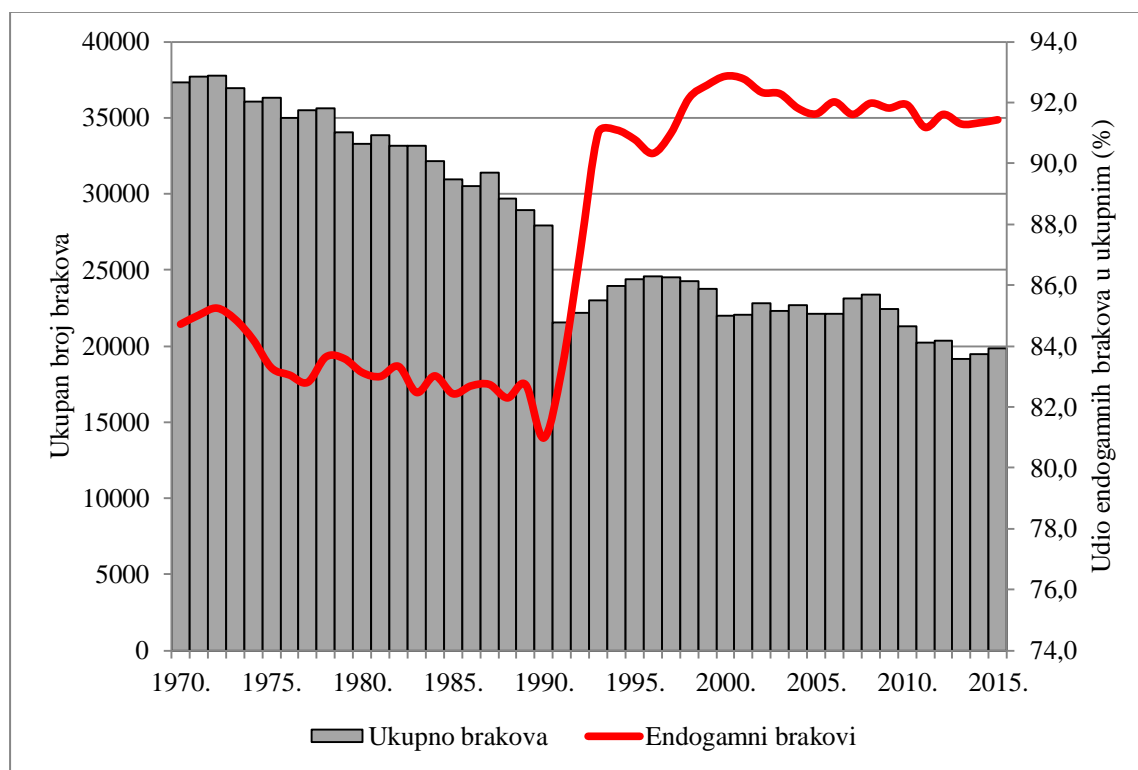
Promatraju li se udjeli egzogamnih brakova u novostvorenim državama nakon raspada Jugoslavije, Mrđen (2010: 3) piše da je upravo u Hrvatskoj bilo „najintenzivnije smanjenje udjela interetničkih brakova, gdje je u samo 3 godine udio miješanih brakova smanjen s 19% (1990. godina) na samo 9% (1993. godina). Mrđen objašnjava da je razlog tome dijelom promjena etničke strukture u Hrvatskoj, a dijelom promjena ponašanja prema egzogamnom/endogamnom braku većinske skupine“.

² Prema Statističkom ljetopisu 2011. i 2016.

Tablica 5. Ukupni, endogamni i egzogamni brakovi u Hrvatskoj prema razdobljima od 1970. do 2015.

Razdoblja	Ukupno brakova	Endogamni brakovi	Egzogamni brakovi	Egzogamni brakovi (%)
1970.-1979.	362 312	304 582	57 730	15,9
1980.-1989.	317 114	262 554	54 560	17,2
1990.-1999.	240 182	213 679	26 503	11,0
2000.-2009.	225 136	207 370	17 766	7,9
2010.-2015.	120 332	110 068	10 264	8,5
Ukupno	1 265 076	1 098 253	166 823	13,2

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Slika 9. Ukupan broj brakova i udio endogamnih brakova u Hrvatskoj od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

7. Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj 1970.-2015.

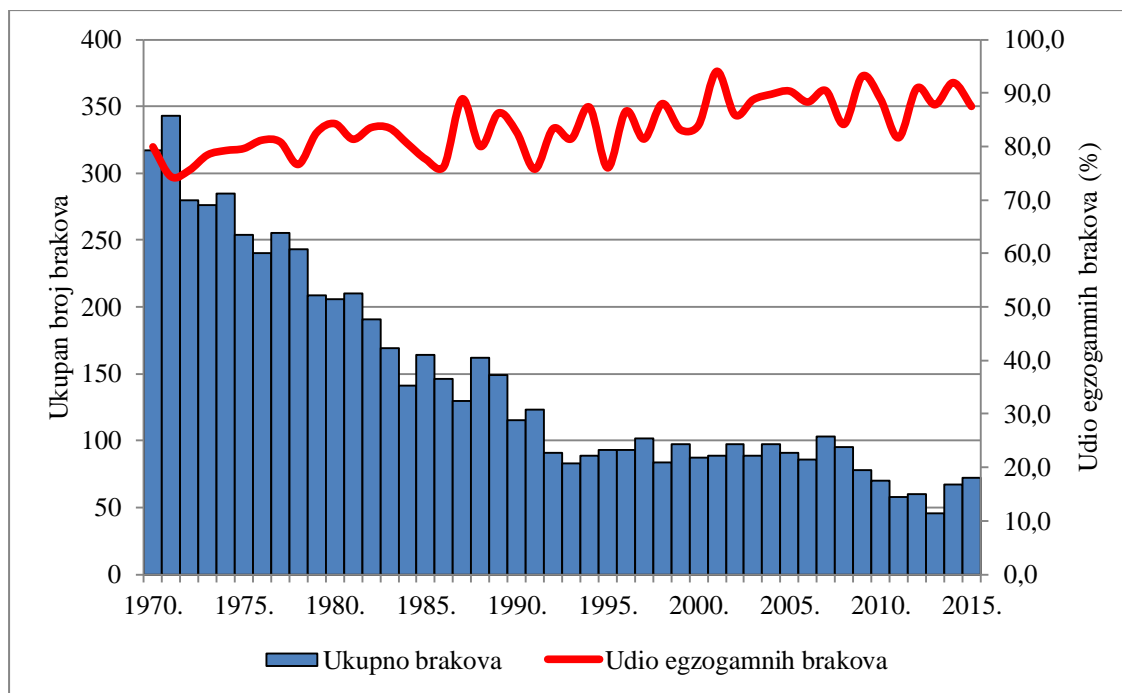
Od 1970. do 2015. godine Česi u Hrvatskoj su sklopili ukupno 6 625 brakova. Od toga je bilo 1 001 parova koji su bili u endogamnom braku, odnosno 2 002 individualnih endogamnih brakova, a 4 623 egzogamna braka sklopljena između različitih narodnosti. Udio endogamnih brakova za cijelo razdoblje prosječno je iznosio oko 30%, a egzogamije oko 70%. Dakle, oko dvije trećine brakova Česi su sklopili izvan svoje skupine, s nekom drugom narodnosti. Udio ukupnih sklopljenih brakova Čeha se konstantno smanjivao. Početkom promatranog razdoblja Česi su ukupno sklopili nešto više od 300 brakova. U osamdesetim godina prošlog stoljeća broj se smanjio na oko 150, a početkom devedesetih godina na ispod 100 brakova. Najmanji broj brakova bio je 2013. godine, samo 46 (Tablica 6.).

Tablica 6. Brakovi Čeha u Hrvatskoj, ukupni i prema spolu od 1970. do 2015.

Godine	Ukupno brakova	Ukupno endogamni brak	Ukupno egzogamni brak	Brakovi prema spolu	
				muškarci	žene
1970.	317	53	211	144	173
1971.	343	70	203	157	186
1972.	280	55	170	139	141
1973.	276	49	178	128	148
1974.	285	49	187	130	155
1975.	254	43	168	123	131
1976.	240	38	164	102	138
1977.	255	41	173	123	132
1978.	243	46	151	118	125
1979.	209	31	147	100	109
1980.	206	28	150	93	113
1981.	210	33	144	91	119
1982.	191	27	137	88	103
1983.	169	24	121	68	101
1984.	141	23	95	69	72
1985.	164	30	104	78	86
1986.	146	28	90	70	76
1987.	130	13	104	58	72
1988.	162	27	108	68	94
1989.	149	18	113	61	88
1990.	115	17	81	48	67
1991.	123	24	75	50	73
1992.	91	13	65	47	44
1993.	83	13	57	44	39
1994.	89	10	69	47	42

Godine	Ukupno brakova	Ukupno endogamni brak	Ukupno egzogamni brak	Brakovi prema spolu	
				muškarci	žene
1995.	93	18	57	46	47
1996.	93	11	71	48	45
1997.	102	16	70	51	51
1998.	84	9	66	38	46
1999.	97	14	69	47	50
2000.	87	12	63	41	46
2001.	89	5	79	36	53
2002.	97	12	73	53	44
2003.	89	9	71	43	46
2004.	97	9	79	43	54
2005.	91	8	75	36	55
2006.	86	9	68	39	47
2007.	103	9	85	46	57
2008.	95	13	69	35	60
2009.	78	5	68	38	40
2010.	70	7	56	33	37
2011.	58	9	40	29	29
2012.	60	5	50	29	31
2013.	46	5	36	24	22
2014.	67	5	57	33	34
2015.	72	8	56	26	46
Ukupno	6625	1001	4623	3058	3567

Izvor: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Slika 10. Ukupni i egzogamni brakovi Čeha od 1970. do 2015.

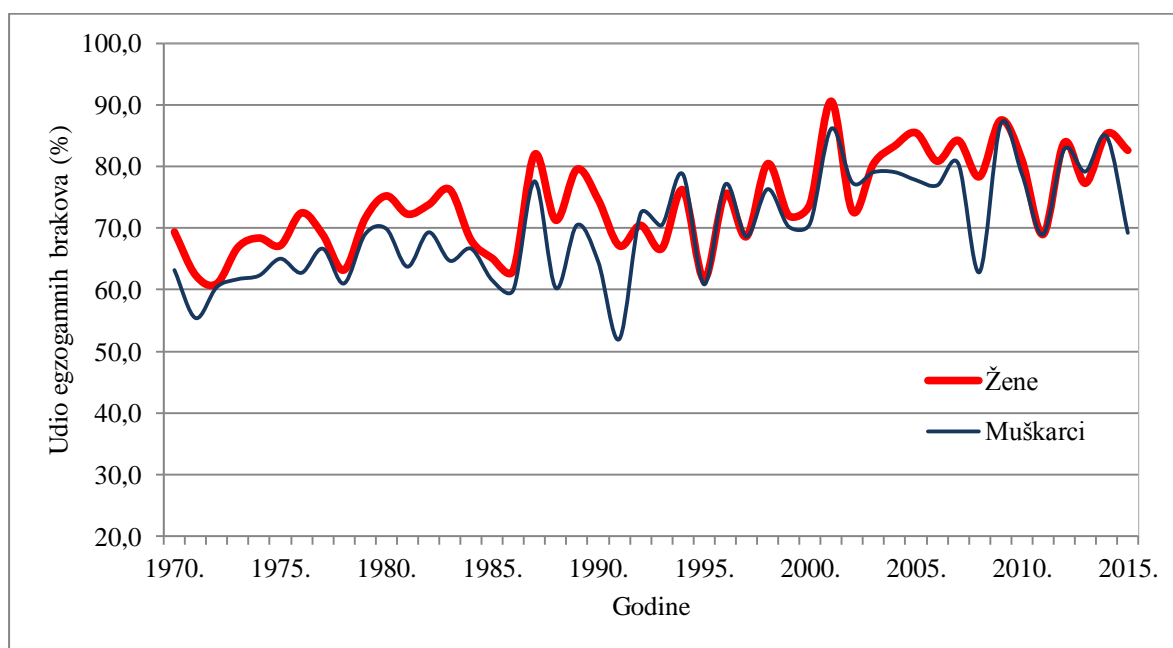
Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablozrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Što se tiče egzogamnih brakova, sve do kraja devedesetih godina prošlog stoljeća, njihov je udio iznosio oko 80% u ukupnim češkim brakovima. Početkom 21. stoljeća došlo je do laganog povećanja te udio oscilira oko 90% (Slika 10.). Najveći zabilježen postotak bio je 2001. i 2009. godine kada su Česi zaključili čak 94%, odnosno 93% brakova s nekom drugom narodnosti.

7.1. Interetnički brakovi Čeha po spolu, 1970.-2015.

Zanimljivo je istaknuti broj egzogamnih brakova Čeha po spolu u kojemu žene pokazuju višu razinu egzogamije u odnosu na muškarce (Slika 11.). Čehinje su ukupno sklopile 3 567 brakova u razdoblju 1970.-2015, od kojih je 71,9% bilo zaključeno s pripadnikom druge narodnosne skupine (Tablica 6.). Muškarci Česi su u istom razdoblju sklopili 2 057 brakova od kojih je u 67,3% slučajeva supruga pripadala nekoj drugoj narodnosti.

„Pojava, da je egzogamija kod žena viša nego kod muškaraca, na prostoru bivše Jugoslavije karakterizirala je samo Sloveniju i Hrvatsku, ali samo nekih godina“ (Mrđen, 2010: 5). Iz navedenoga proizlazi da interetnički brakovi nemaju jednaku važnost prema spolu. Le Goff i Giudici (2009) zaključuju da je u većini brakova u bivšoj Jugoslaviji muškarac dolazio iz brojačano veće skupine, a žena iz manjinske.

Slika 11. Udio egzogamnih brakova Čeha po spolu od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Uzimajući u obzir kretanje udjela etnički mješovitih brakova između pripadnika češke nacionalne manjine po spolu, može se zaključiti da su žene koje pokazuju višu egzogamiju, više otvorene za odlazak u novu zajednicu od muškaraca, liberalnije su te se smatra da će se lakše uklopiti u novu zajednicu od muškaraca. U nekim godinama dolazi i do izjednačavanja te vrijednosti među muškarcima i ženama češke narodnosti, no žene ipak u cjelini prevladavaju u egzogamiji. Kada se pogleda broj egzogamnih brakova prema spolu, Čehinje su zaključile 1 159 brakova s partnerom neke druge narodnosti naprema 1 024 muškarca Čeha. Prema tome može se zaključiti, kako su se Česi dobro integrirali na području Hrvatske te i danas njeguju dobrosusjedske odnose s ostatkom stanovništva

8. Struktura interetničkih brakova Čeha

Kada se u obzir uzmu interetnički brakovi Čeha sa drugim nacionalnostima po desetogodišnjim razdobljima³, može se vidjeti određena varijabilnost brakova tijekom vremena (Tablica 7., Slika 12.). Najveći broj brakova Česi su, kada se žene/udaju izvan svoje skupine, sklopili sa Hrvatima – u više od dvije trećine slučajeva kroz cijelo promatrano razdoblje. Od 2000. godine broj češko-hrvatskih brakova iznosio je više od 90% u ukupnim interetničkim brakovima Čeha. Uspoređujući udio ostalih narodnosti/nacionalnih manjina koje sudjeluju u interetničkim brakovima Čeha, najbrojniji su bili brakovi sa Srbima, i to osobito sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća. Nakon 1990. godine, broj češko-srpskih brakova je prepolovljen u odnosu na ranija razdoblja. S Mađarima su Česi zaključili 2,6% brakova u cijelom promatranom razdoblju, odnosno ukupno 118. Kao i sa Srbima, veći je udio bio prije 1990. U osamdesetim godinama prošlog stoljeća Česi su zaključili čak 8,7% brakova sa Jugoslavenima, što je više nego sa Mađarima ili Slovacima. „Nakon 1990, kategorija Jugoslavena se u popisu stanovništva ukida“ (Mrđen, 2002: 90). Vrlo je zanimljivo ponašanje Čeha prema Slovacima, ili obrnuto, što se tiče etničkih brakova. Naime, zbog duge zajedničke povijesti te zajedničkog doseljavanja na područje plodne Slavonije, smatralo se da će biti veći broj zaključenih brakova sa Slovacima nego npr. sa Srbima i Mađarima, no podaci pokazuju upravo suprotno. U cijelom razdoblju, Česi su zaključili samo 22 braka (ili manje od 1% od svih interetničkih brakova Čeha) u kojima je jedan od partnera bio Slovak/Slovakinja. Broj sklopljenih brakova Čeha s Mađarima peterostruko je veći od broja brakova sa Slovacima. Iz navedenoga se može zaključiti da su Česi više sklapali brak sa narodnostima

³ Samo je posljednje razdoblje od pet godina.

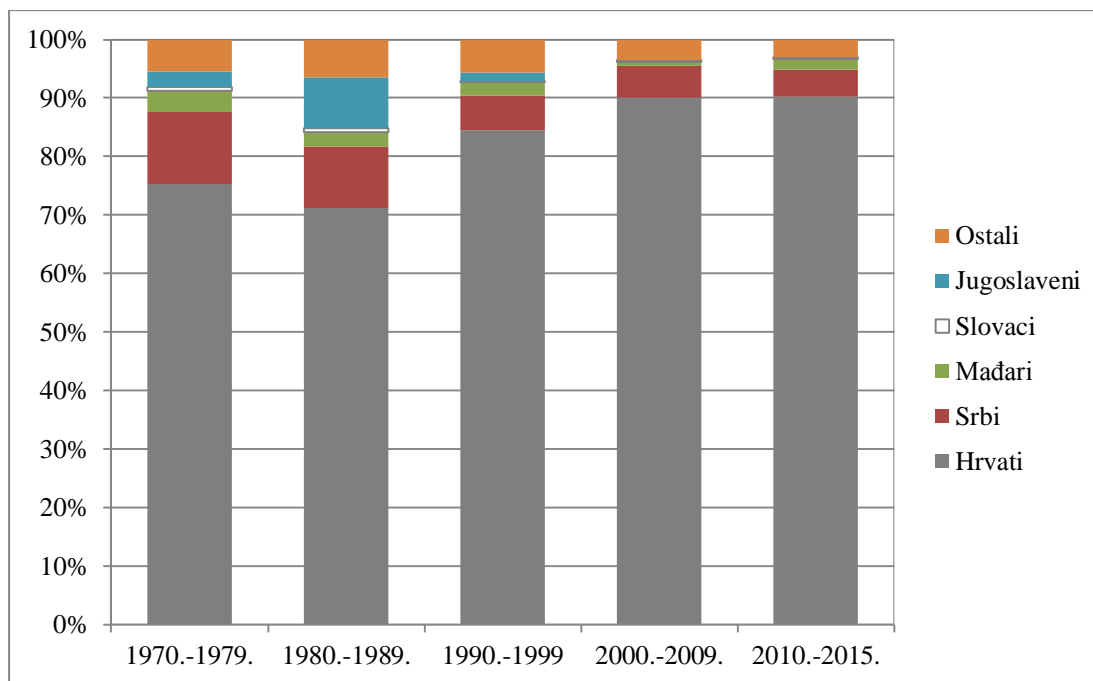
koje su kulturološki, jezično i historijski različitiji od njih nego sa Slovacima koji su im u svim tim segmentima sličniji.

Na osnovi Tablice 7. i Slike 12. može se zaključiti da su brakovi Čeha kada se žene/udaju izvan svoje skupine, do 1990 godine bili etnički raznovrsniji. Razlog tome je dijelom povećanje najbrojnije narodnosti Hrvata u ukupnom stanovništvu Hrvatske, a smanjivanje ostalih narodnosti, osobito Srba.

Tablica 7. Interetnički brakovi Čeha s drugim narodnostima po razdobljima od 1970. do 2015.

Razdoblje	Brakovi Čeha s ostalim narodnostima						
	Hrvati	Srbi	Madjari	Slovaci	Jugoslaveni	Ostali	Ukupno
1970.-1979.	1 319	216	63	11	46	97	1 752
1980.-1989.	830	122	30	7	101	76	1 166
1990.-1999	575	40	15	1	11	38	680
2000.-2009.	658	39	5	2	-	26	730
2010.-2015.	266	14	5	1	-	9	295
Ukupno	3 648	431	118	22	158	246	4 623
Razdoblje	Udio u ukupnim brakovima Čeha (%)						
	Hrvati	Srbi	Madjari	Slovaci	Jugoslaveni	Ostali	Ukupno
1970.-1979.	75,3	12,3	3,6	0,6	2,6	5,5	100,0
1980.-1989.	71,2	10,5	2,6	0,6	8,7	6,5	100,0
1990.-1999	84,6	5,9	2,2	0,1	1,6	5,6	100,0
2000.-2009.	90,1	5,3	0,7	0,3	-	3,6	100,0
2010.-2015.	90,2	4,7	1,7	0,3	-	3,1	100,0
Ukupno	78,9	9,3	2,6	0,5	3,4	5,3	100,0

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablozami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

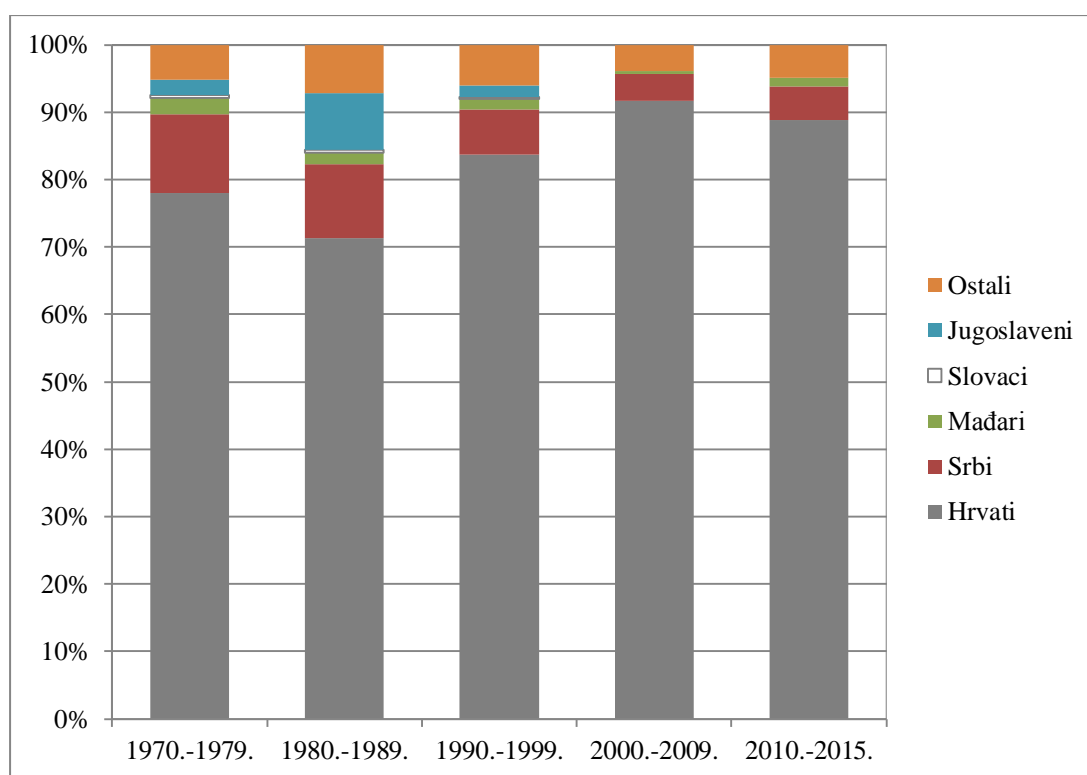
Slika 12. Struktura interetničkih brakova Čeha po razdobljima od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

8.1. Struktura interetničkih brakova Čeha po spolu

Iz literature o interetničkim brakovima proizlazi da ponašanje muškaraca i žena nije isto. Ranije u tekstu je navedeno da Čehinje češće sklapaju brak s nekom drugom narodnosti od muškaraca Čeha. Također, postoji razlika i u strukturi egzogamnih brakova.

Struktura interetničkih brakova Čehinja se u glavnim crtama podudara sa strukturom interetničkih brakova Čeha muškaraca (Slika 13., Slika 14.). Hrvati su najdominantnija narodnost za oba spola. Kod Čehinja je to izraženije nego kod Čeha muškaraca, osobito prije 1990. godine.

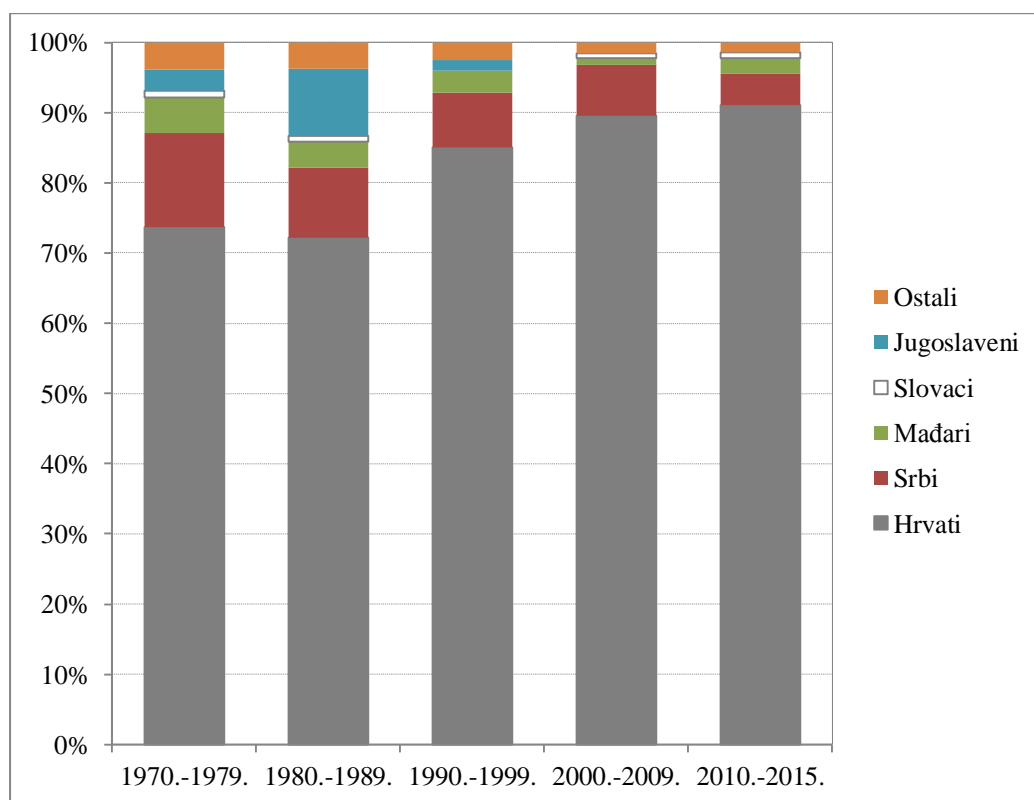
Slika 13. Interetnički brakovi Čehinja s pripadnicima drugih narodnosti od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tabloграмi 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Druga narodnost koja sudjeluje s najvećim postotkom u egzogamnim brakovima Čeha (i muškaraca i žena) su Srbi. Srbi su kao bračni partner češće zastupljeni u brakovima muškaraca Čeha kada se žene izvan svoje etničke skupine nego u brakovima Čehinja. Također su Jugoslaveni do 1990. godine (do kada je postojala ova kategorija za izjašnjavanje u popisima stanovništva) bili partner u većem udjelu egzogamnih brakova Čeha muškaraca

nego u egzogamnim brakovima Čehinja. Najveća razlika u udjelu narodnosti u egzogamnim brakovima Čeha po spolu je kod Mađara. Mađari su u većem broju slučajeva bili zastupljeni u egzogamnim brakovima Čeha muškaraca nego u egzogamnim brakovima Čehinja kroz cijelo promatrano razdoblje. Odnos je iznosio 3,6% prema 1,7% u ukupnim egzogamnim brakovima. Zastupljenost Slovaka u interetničkim brakovima Čeha je vrlo mala. Međutim, sa Slovacima su se više ženili Česi muškarci nego Čehinje.

Primjetna razlika između strukture egzogamnih brakova Čeha muškaraca i Čehinja je u sudjelovanju ostalih narodnosti, koje su znatno više zastupljene u egzogamnim brakovima Čehinja nego u egzogamnim brakovima Čeha muškaraca.

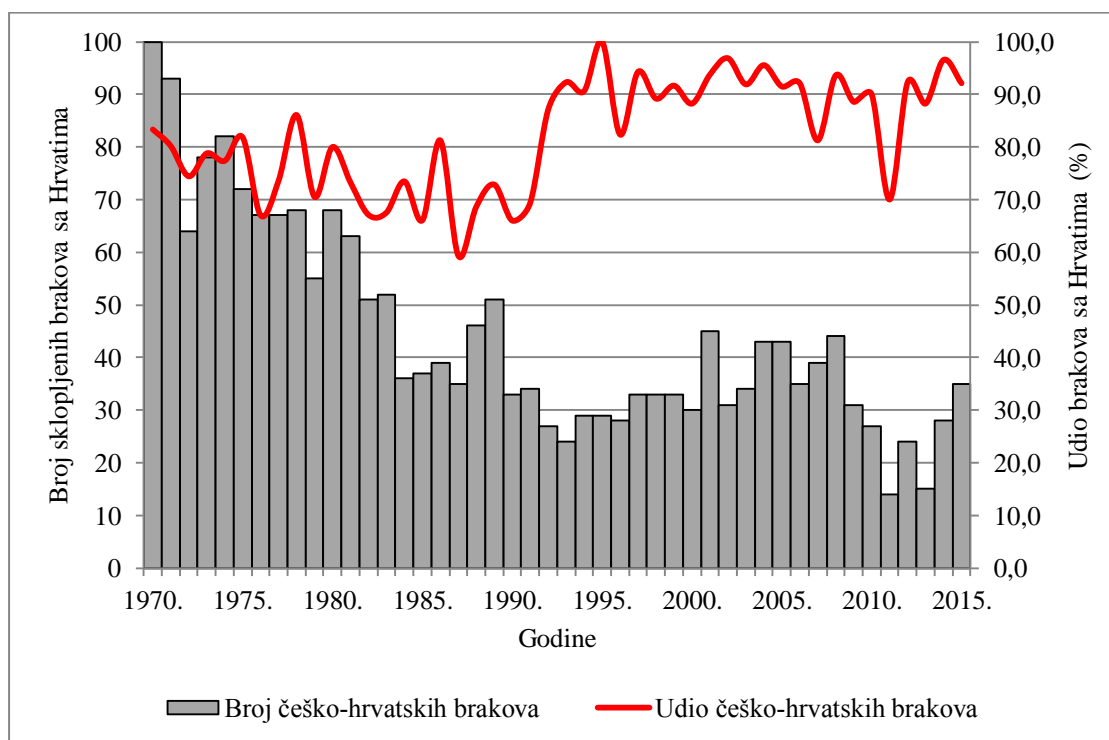
Slika 14. Interetnički brakovi Čeha s pripadnicima drugih narodnosti od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

8.2. Češko-hrvatski brakovi

Budući da su Hrvati bili najčešći partner u interetničkim brakovima Čeha, posebno će se razmotriti struktura tih brakova prema spolu. Kada se promatra kretanje broja brakova Čehinja sa Hrvatima od 1970. do 2015. godine, opaža se njihovo konstantno smanjivanje, od blizu 100 brakova početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća na ispod 40 od polovice osamdesetih do početka 21. stoljeća. Posljednjih godina (2011., 2013.) taj je broj bio manji od 20 (Slika 15.).

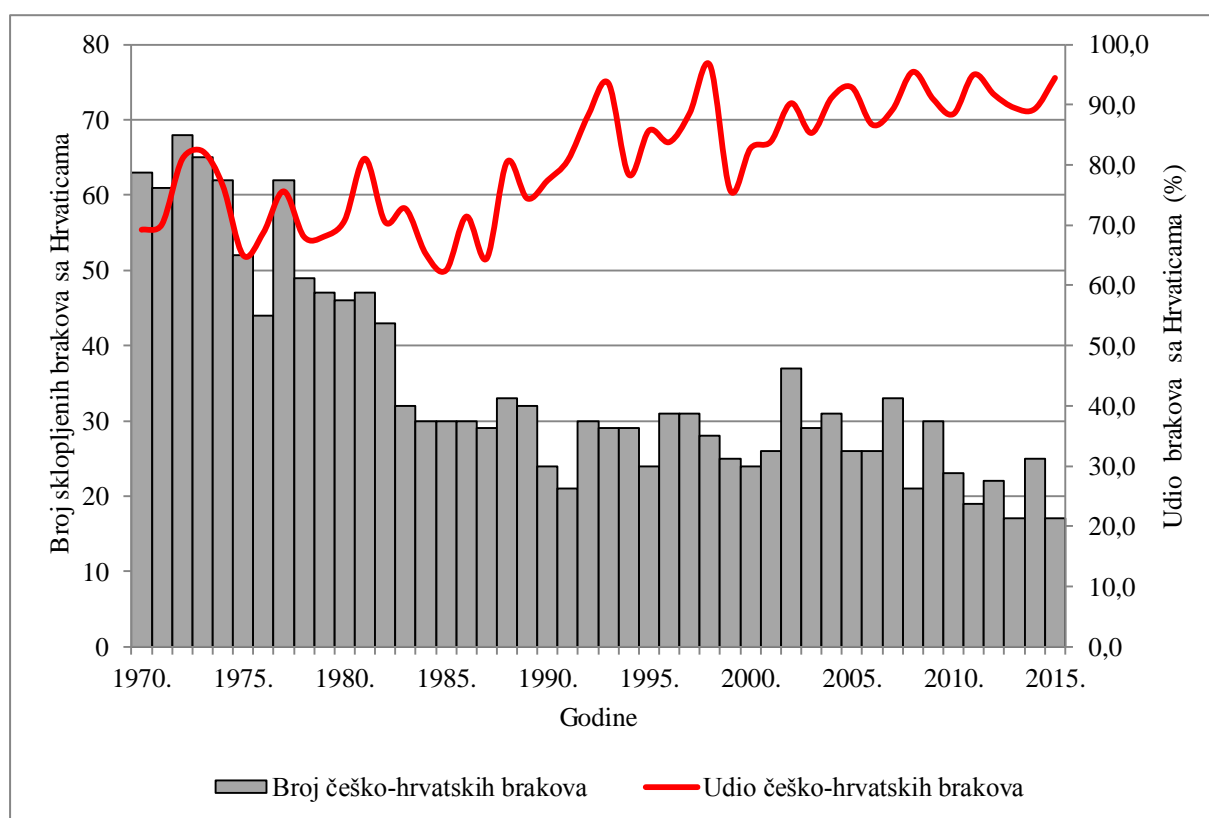
Razlog smanjivanju brakova Čehinja sa Hrvatima nije promjena ponašanja Čehinja prema braku sa Hrvatima, već je ona rezultat sveukupnog broja konstantnog smanjivanja ukupnih brakova Čeha/Čehinja, što se vidi po udjelu hrvatskih brakova u interetničkim brakovima Čehinja (Slika 15). Do 1990. godine Hrvati su kao partneri sudjelovali u između 70 i 80 % interetničkih brakova Čehinja. Nakon ove godine, udio se povećao na više od 90%, s maksimumom od 100% 1995. godine; te su godine Čehinje sklopile 29 brakova izvan svoje etničke skupine i u svih 29 brakova, bračni partner je bio hrvatske narodnosti. Izuzetak je 2011. godina kada je zabilježeno samo 70% češko-hrvatskih brakova.

Slika 15. Interetnički brak Čehinja sa Hrvatima od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Broj sklopljenih brakova Čeha sa Hrvatima, u cijelom je razdoblju bio manji od brakova koje su Čehinje sklopile sa Hrvatima. U ukupnom broju brakova Čeha, 1 603 braka (ili 78%) bila su sklopljena sa ženom hrvatske narodnosti. Kod Čehinja, koje su se udale za Hrvata taj je udio bio nešto viši (80%) (Slika 16.).⁴

Slika 16. Interetnički brak Čeha muškaraca sa Hrvatima od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Od preko 60 sklopljenih brakova između muža Čeha i žene Hrvatice početkom promatranog razdoblja, sve do polovice osamdesetih godina 20. stoljeća broj se smanjivao. Nakon toga se uočava određena stabilizacija broja češko-hrvatskih brakova na oko 30. Točnije, od 1985. do 2009. broj brakova je varirao između 20 i 30 u ukupno zaključenim brakovima Čeha muškaraca. Nakon toga smanjen je na ispod 20.

⁴ U cijelom promatranom razdoblju bilo je zaključeno 2 045 brakova sa Hrvatima.

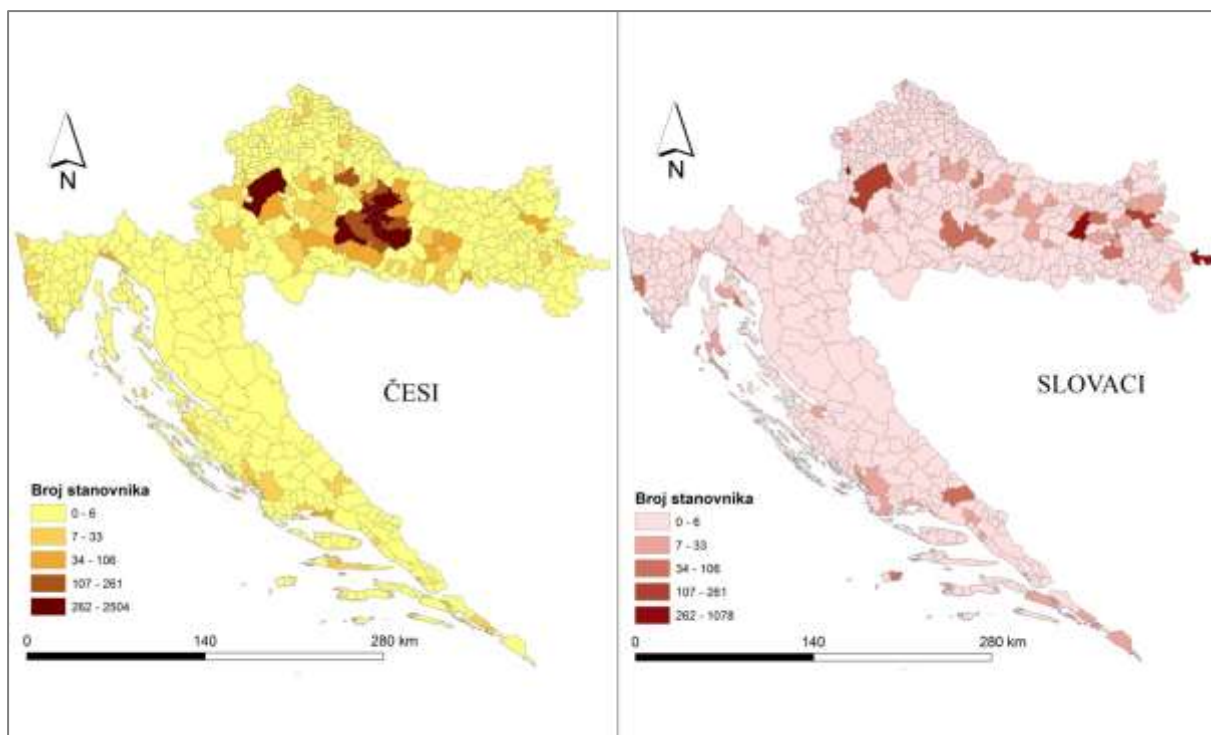
Kretanje udjela češko-hrvatskih brakova u ukupnim brakovima Čeha muškaraca, pokazuje gotovo iste oscilacije tijekom vremena kao kod brakova Čehinja sa Hrvatima, s tim da su vrijednosti niže. Do devedesetih godina u ukupnim interetničkim brakovima Čeha muškaraca, oko 70% brakova bilo je zaključeno sa Hrvaticom. Nakon te godine dolazi do povećanja udjela (kao kod Čehinja) na razinu između 80 i 90% ukupnih brakova Čeha muškaraca.

9. Interetnički brakovi – usporedba Čeha i Slovaka

9.1. Prostorni razmještaj Slovaka

U Hrvatskoj je prema popisu stanovništva 2011. godine živjelo 4 712 pripadnika slovačke nacionalne manjine, što je skoro dvostruko manje u odnosu na Čehe (9 641). Nakon Drugoga svjetskog rata Slovaka je u Hrvatskoj bilo 10 097. No i tada su Česi bili brojčano znatno zastupljeniji (28 991).

Kada se usporede Česi i Slovaci po prostornom razmještaju, uočavaju se značajne razlike (Slika 17.). Od ukupnog broja svih Slovaka u Hrvatskoj, dvije trećine ih je 2011. godine živjelo na prostoru Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Česi su međutim, koncentrirani na području četiriju županija (Bjelovarsko-bilogorske, Virovitičko-podravске, Požeško-slavonske i Sisačko-moslavačke županije). U tim županijama živi skoro 80% svih Čeha u Republici Hrvatskoj. Na jadranskom prostoru, Slovaci su više zastupljeni nego Česi. Značajan ih je broj u velikim središtima: Rijeci, Zadru, Šibeniku i Splitu.

Slika 17. Razmještaj Čeha i Slovaka po općinama/gradovima 2011.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Tablica 1.1.4. Stanovništvo prema narodnosti po naseljima, Popis 2011. DZS, Zagreb. www.dzs.hr

Slovaci su se u Hrvatsku doseljavali u dva vala. Prvo doseljavanje zabilježeno je 1750. godine, a masovniji je dolazak bio krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Podudara se to s dolaskom Čeha u Hrvatsku. Pepeonik (1967), na osnovi radova čeških autora zaključuje, da su Slovaci, koji su se naselili u Hrvatsku većinom bili potomci prognanih protestanata. Samo neki od njih su bili katoličke vjere. Prema popisu stanovništva 2011., oko 26% Slovaka se izjasnilo da pripada protestantskoj vjeroispovijesti. Za razliku od njih, 10,4 % Čeha pripada katoličkoj vjeroispovijesti, a protestanata ima samo 1%

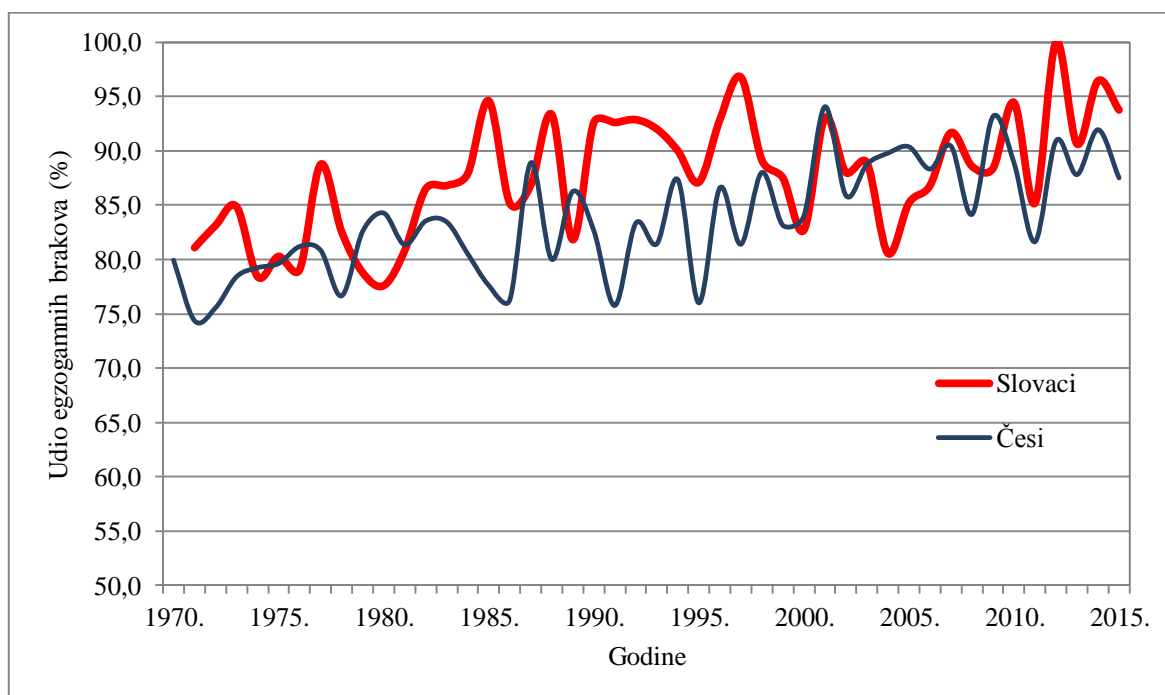
U slovačkim naseljima, koja su etnički kompaktna, upotrebljavaju se dijalektalni govori krajeva iz kojih su stigli pripadnici slovačke nacionalne manjine, dok se u etnički miješanim naseljima više osjeća utjecaj hrvatskog jezika kao jezika sredine. Kao i kod drugih, i kod slovačke nacionalne manjine jezik koji se upotrebljava u školama i drugim institucijama, gdje je osigurana ravnopravna uporaba jezika nacionalne manjine s hrvatskim jezikom, jest slovački književni jezik. Kučerova (2005: 29) navodi da „hrvatski Slovaci, jednako kao slovački Hrvati, podliježu prirodnoj asimilaciji bez nasilnih i restriktivnih mjera“.

9.2. Česi i Slovaci: razlike u egzogamnim brakovima

Na Slici 18. prikazani su udjeli egzogamnih brakova Čeha i egzogamni brakovi Slovaka. Proizlazi da su Slovaci egzogamniji, odnosno više ulaze u etnički mješovite brakove nego Česi. Do 1990. godine, razina slovačke egzogamije bila je između 85% i 95%, a češke između 75% i 85%. Tijekom devedesetih, razlika se povećava te Slovaci pokazuju višu egzogamiju od Čeha koja je uglavnom oko 90%. Nakon toga dolazi do ujednačavanja razine u udjelu egzogamnih brakova s tim da posljednjih godina udio slovačkih egzogamnih brakova dostiže čak razinu od 100% (2012. godine).

Kada se promatra cijelo razdoblje (1970.-2015.), Slovaci su ukupno sklopili nešto više od 2 305 brakova, od kojih su 562 (ili 13,9%) bila endogamna, a 1 743 (86,1%) egzogamna braka. U apsolutnom broju je velika razlika prema Česima koji su sklopili tri puta više brakova, od kojih je 82,2% bilo egzogamnih. Proizlazi da je razlika u samo 3,9 postotnih bodova.

Većina autora koja se bavila analizom interetničkih brakova, navodi da su manje skupine egzogamnije od skupina koje su veće i kompaktnije u prostoru. Kada se u obzir uzme broj Slovaka i broj Čeha, bez obzira što su Slovaci egzogamniji, s obzirom na njihovu manju brojčanu zastupljenost mogao bi se očekivati veći udio egzogamije u odnosu na Čehe.

Slika 18. Egzogamni brakovi Čeha i Slovaka (%) od 1970. do 2015.

Izvor: izrađeno prema: Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5. 3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Tablogrami 6-1-4, Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste od 1991. do 2015., DZS, Zagreb.

Ranije u tekstu je napisano da su u cijelom promatranom razdoblju Česi sklopili samo 22 braka sa Slovacima. Od toga ukupnog broja, Česi muškarci sklopili su čak 18 brakova sa Slovakijom što je iznosilo 0,7% u ukupnim egzogamnim brakovima Čeha muškaraca. Čehinje su u istom razdoblju sklopile samo 4 braka (ili 0,3% od njihovih egzogamnih brakova) u kojima je partner bio slovačke narodnosti.

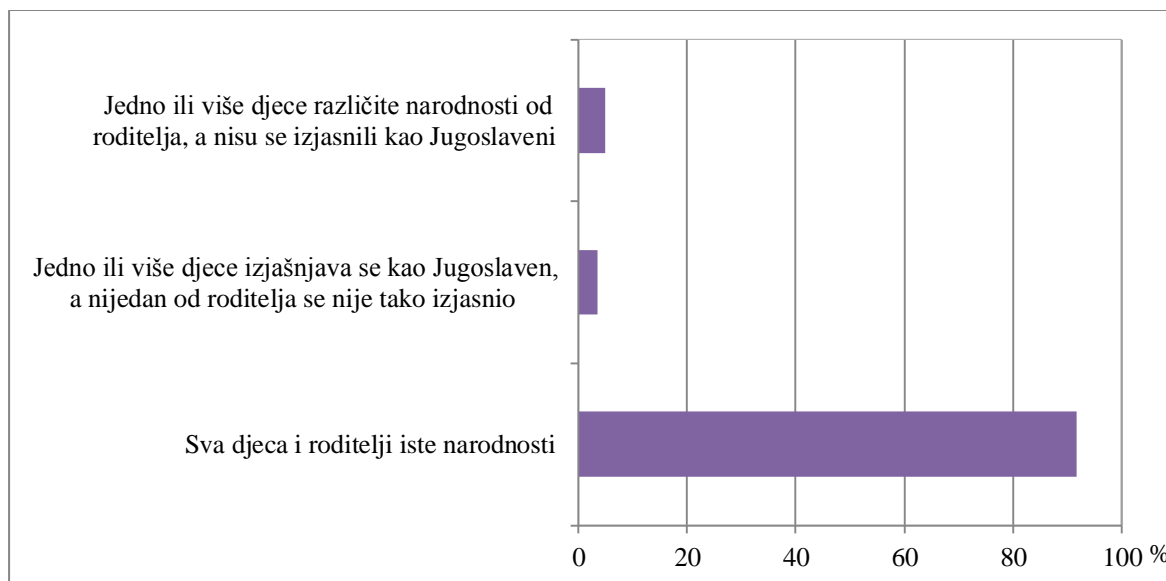
10. Nacionalnost djece u etnički miješanim brakovima 1981. godine

Petrović (1985: 17) smatra, da su posljedice etničke heterogamije „promjena materinjeg jezika i opredjeljivanje djece u mješovitim brakovima. Mješoviti brakovi su jedino sredstvo etno-biološke i veoma važno sredstvo etno-kulturne homogenizacije. Svi etno-kulturni procesi, etnogeneza, simbioza, asimilacija, integracija, prihvaćanje elemenata druge kulture u etničkom braku znače osnovu ulaska u etničku heterogamiju odnosno mješoviti brak“. Petrović (1985: 17) također navodi da „ukoliko u obitelji postoji izrazita društvena dominacija jednog roditelja potomak se može prikloniti njegovoj grupi. No, ako se tome ne pridruži i njegov utjecaj na emotivni život djeteta, ono se može okrenuti grupi roditelja s kojima je jače povezan. Moguće je pretpostaviti i utjecaj spola, jače vezivanje sinova za oca i kćerki za majku. Šira sredina utječe na opredjeljivanje potomaka iz mješovitih brakova, pa i kod onih gdje nema poticaja za opredjeljivanje. Ako grupa jednog od roditelja brojčano prelazi u društvu, dijete se najčešće okreće njoj“.

Analiza etničke pripadnosti roditelja i djece iz popisa stanovništva 1981. godine daje vrlo značajne obavijesti u etnogenetskim procesima u društvu. Pri tome je narodnost roditelja određena, a narodnost djece grupirana u tri kategorije: ista kao kod roditelja, kao Jugoslaveni (a roditelji to nisu), i neku drugu, treću grupu/narodnost. Ova dihotomija različitog izjašnjavanja djece u odnosu na roditelje je veoma značajna i pokazuje dva osnovna pravca: općedruštvenu integraciju (Jugoslaveni) i etničku asimilaciju. Petrović (1989) zaključuje da, kada su oba roditelja iste narodnosti, unutar homogamnoga braka, dijete se rijetko izjašnjava na drugi način. Prema podacima za Srbiju 1981., samo 1,1% djece tj, svako stoto dijete se različito izjašnjava od roditelja. Za razliku od homogamnih brakova, djeca iz mješovitih brakova najčešće imaju istu narodnost kao otac (u 59,5% obitelji), a znatno rjeđe narodnost majke (u 24,7% obitelji). Ako je u obitelji jedan od roditelja pripadnik najbrojnije etničke skupine, dijete će najčešće imati istu narodnost toga roditelja. U obiteljima sa dvoje ili više djece, 2,3% djece imaju i narodnost majke i oca. Odnosno, neka imaju narodnost majke, a druga narodnost oca. Izjašnjavanje različito od oba roditelja je veoma često u etnički miješanim obiteljima. Čak 13,5% djece ili svako sedmo dijete ima neku drugu narodnost koja je različita od roditelja.

10.1. Narodnost djece u homogamnim/egzogamnim obiteljima Čeha

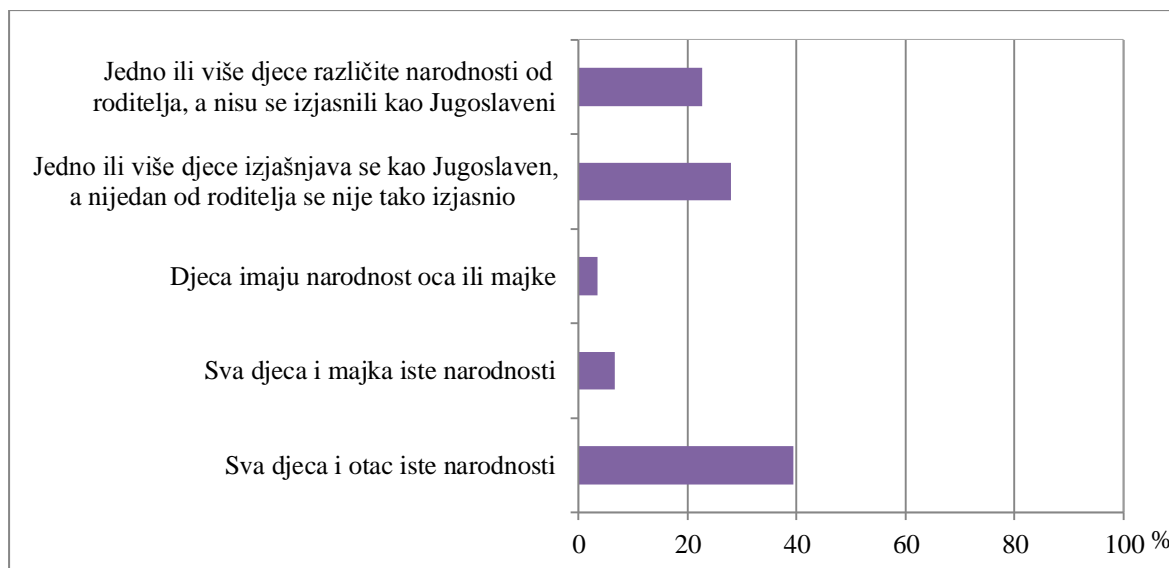
Uzimajući u obzir podatke koji se odnose na Hrvatsku 1981. godine, moguće je prikazati izjašnjavanje djece u miješanim brakovima Čeha. U homogamnim brakovima Čeha, djeca se najvećim dijelom izjašnjavaju kao roditelji odnosno, kao Česi i to u čak 92% obitelji. U 3% obitelji djeca su se izjasnila kao Jugoslaveni, a u 5% obitelji djeca su imala narodnost koja je bila različita od narodnosti roditelja (Slika 19.).

Slika 19. Narodnost djece u homogamnim obiteljima Čeha 1981. godine

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

U egzogamnim brakovima Čeha, u najvećem broju obitelji djeca se izjašnjavaju prema ocu (39,4%), a u manjem broju obitelji (u 6,6% slučajeva) djeca imaju narodnost majke (Slika 20). Nešto manje se izjašnjavaju kao Jugoslaveni (u 27,9% obitelji), iako se niti jedan od roditelja nije izjasnio kao Jugoslaven/ka. U čak 22,7% obitelji, djeca imaju neku drugu narodnost, različitu od roditelja.

Slika 20. Narodnost djece u egzogamnim obiteljima Čeha 1981. godine.

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

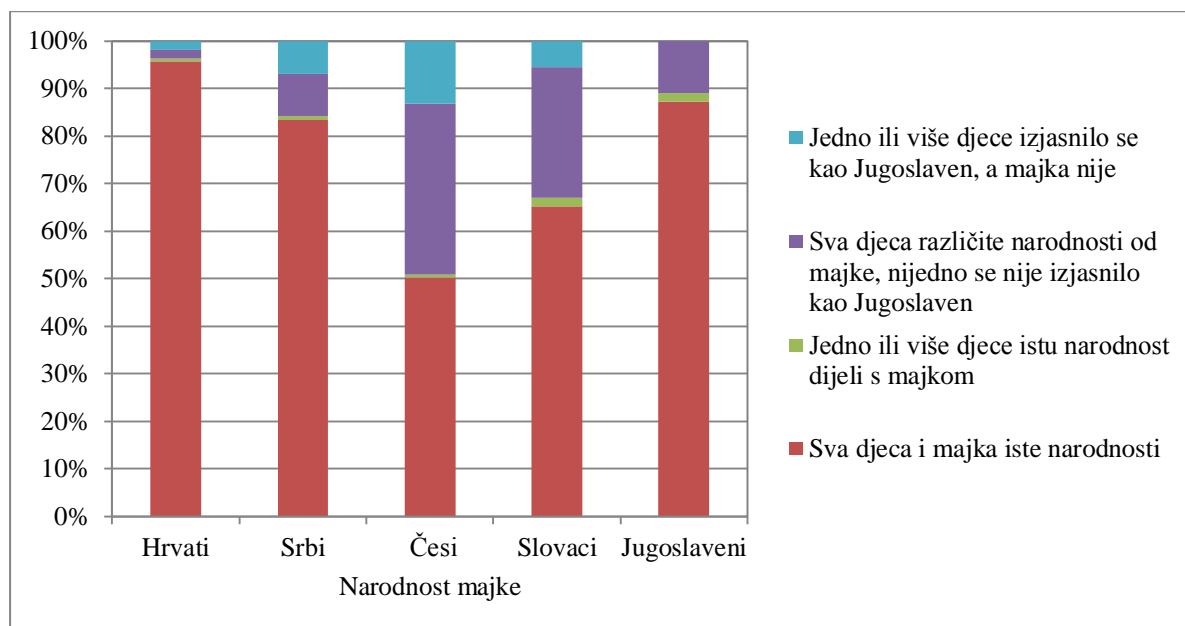
10.2. Narodnost djece u jednoroditeljskim obiteljima

Kod jednoroditeljskih obitelji, majke s djecom, u čak 96% obitelji gdje je majka hrvatske narodnosti, djeca se opredjeljuju za majčinu narodnost (Slika 21.). U obiteljima gdje je majka srpske narodnosti, u 83% obitelji djeca imaju narodnost majke, a u 87% obitelji gdje se majka izjasnila kao Jugoslavenka.

U takvim nepotpunim češkim obiteljima u samo 50% slučajeva sva djeca imaju narodnost kao majka, za razliku od 65% obitelji u kojima je majka slovačke narodnosti. U 36% čeških obitelji djeca su imala različitu narodnost od majke (Čehinje), ali se niti jedno dijete nije izjasnilo kao Jugoslaven. Kod slovačkih obitelji taj udio je bio manji, iznosio je 27%, a još niži je bio u obiteljima gdje se majka izjasnila kao Jugoslavenka (11%) ili u kojima je majka srpske narodnosti (9%). Najniži udio zabilježen je u obiteljima gdje je majka hrvatske narodnosti (1,9%).

U češkim obiteljima je u odnosu na obitelji drugih narodnosti, koje su prikazane na Slici 21., najveći broj obitelji u kojima se jedno ili više djece izjasnilo kao Jugoslaveni, a majka nije (13,2%). U obiteljima gdje je majka slovačke narodnosti taj je udio iznosio 5,5%, a

u obiteljima gdje je majka srpske narodnosti 6,9%. U hrvatskim obiteljima se u samo 2% slučajeva jedno ili više djece izjasnilo kao Jugoslaveni.

Slika 21. Narodnost djece u nepotpunim obiteljima (majka s djecom) 1981. godine

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

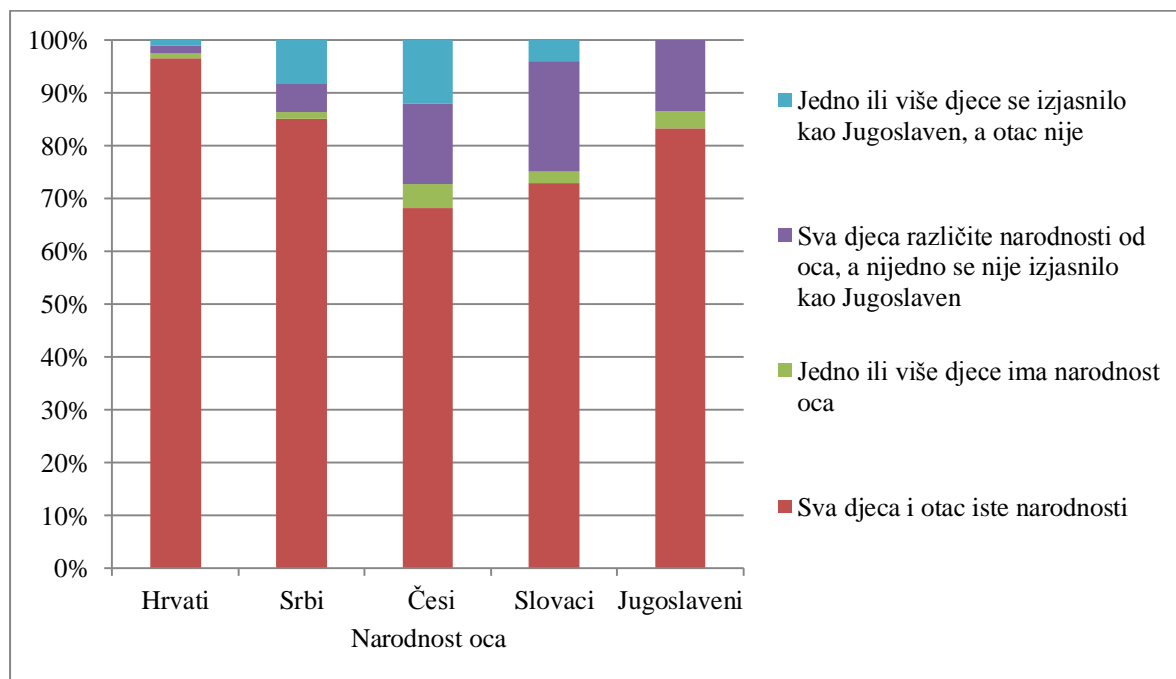
Kod nepotpunih jednoroditeljskih obitelji, otac s djecom, u najvećem broju obitelji djeca imaju narodnost oca (roditelja s kojim žive), kao što je slučaj u obiteljima majke s djecom (Slika 22.). Razlika je u tome što je udio obitelji u kojima djeca i otac imaju istu narodnost viši, u usporedbi s jednoroditeljskim obiteljima majke s djecom.

U češkim jednoroditeljskim obiteljima (otac s djecom), udio obitelji gdje sva djeca imaju narodnost oca je najniži (68%), ako se uspoređuje s obiteljima drugih narodnosti. Kod slovačkih obitelji udio iznosi 72%, kod Jugoslavenskih 83%, a u srpskim obiteljima 65%. Najviši je udio u obiteljima gdje je otac hrvatske narodnosti. U čak 97% slučajeva sva djeca imaju istu narodnost kao otac.

Također je u češkim nepotpunim obiteljima zabilježen najveći udio obitelji u kojima jedno ili više djece (odnosno ne sva djeca) imaju narodnost oca. To je slučaj u 4,5% obitelji, za razliku od npr. slovačkih (2,1%), srpskih (1,4%), Jugoslavenskih (3,3) ili u hrvatskim obiteljima gdje je taj udio najniži (1,4%). Također, među češkim obiteljima najveći je udio

onih obitelji gdje su se djeca izjasnila kao Jugoslaveni (12%). U odnosu na slovačke obitelji gdje je taj udio vrlo nizak (4%), a najniži u hrvatskim obiteljima (1%).

U obiteljima gdje je otac slovačke narodnosti, najveći je udio obitelji gdje djeca imaju različitu narodnost od oca, a nijedno se nije izjasnilo kao Jugoslaven, u čak 21% slučajeva. Kod čeških obitelji je taj udio iznosio 15%, kod jugoslavenskih obitelji 13%, srpskih 5,3% i hrvatskih 1,3%.

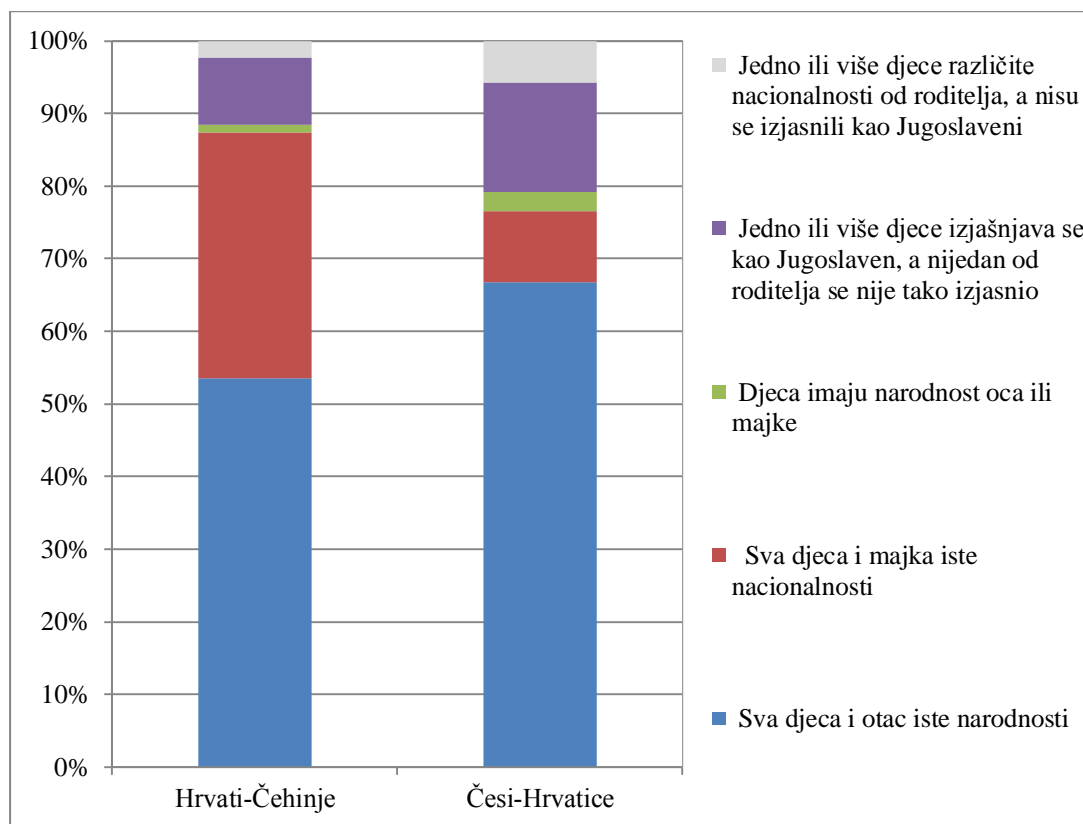
Slika 22. Narodnost djece u nepotpunim obiteljima (otac s djecom) 1981. godine

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

10.3. Narodnost djece u češko-hrvatskim obiteljima

Budući da su Hrvati bili najčešći partner u interetničkim brakovima Čeha, posebno će se razmotriti narodnost djece u češko-hrvatskim brakovima (Slika 23.). U obiteljima gdje je otac hrvatske narodnosti, a majka češke, u 54% slučajeva sva djeca imaju narodnost oca, naspram 34% obitelji u kojima sva djeca imaju narodnost majke. U istim hrvatsko-češkim obiteljima u oko 10% obitelji jedno ili više djece se izjasnilo kao Jugoslaveni, dok je vrlo mali udio obitelji gdje je jedno ili više djece različite narodnosti od roditelja, a nisu se izjasnili kao

Jugoslaveni. Također, vrlo je mali udio i obitelji gdje je narodnost djece različita, gdje jedni imaju narodnost oca, a drugi narodnost majke.

Slika 23. Narodnost djece u češko-hrvatskim obiteljima 1981. godine

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

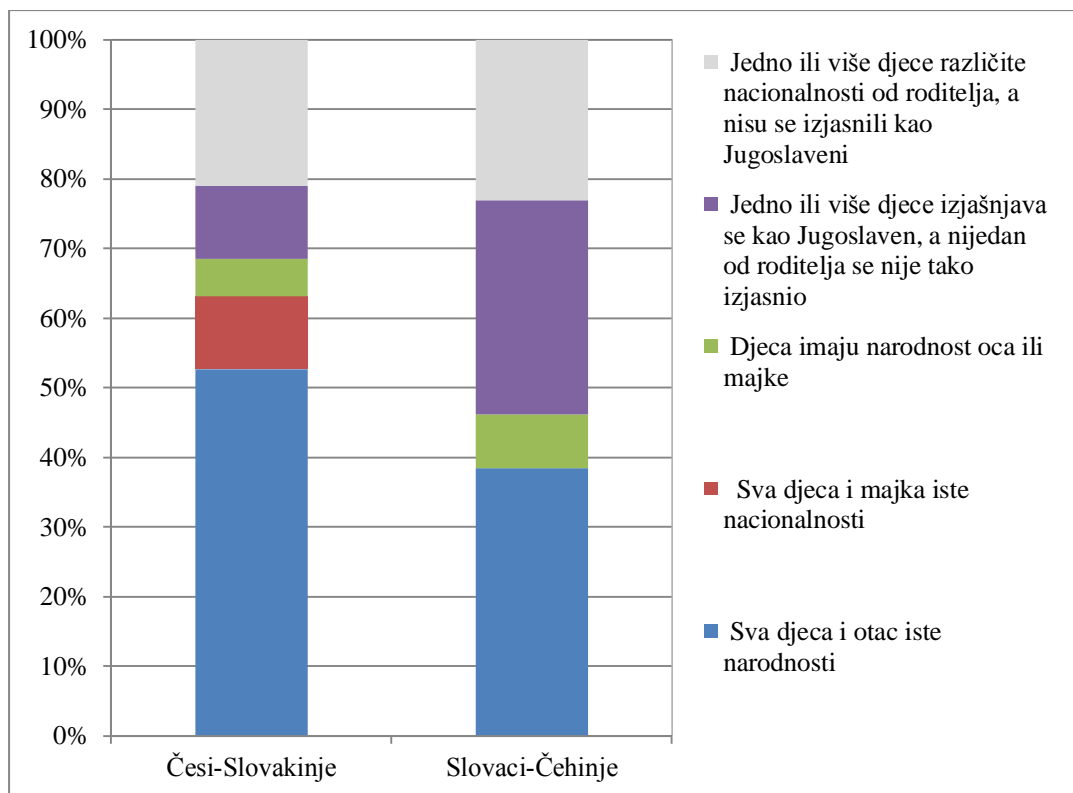
U češko-hrvatskim obiteljima, gdje je otac Čeh, a majka hrvatske narodnosti, situacija je sasvim drugačija. Najveći je udio obitelji u kojima sva djeca imaju češku narodnost, odnosno narodnost oca, u 67% obitelji. Narodnost majke Hrvatice prisutna je u samo 10% obitelji. Također, razliku sa hrvatsko-češkim obiteljima čini i velik udio obitelji (15%) gdje se jedno ili više djece izjašnjava kao Jugoslaveni. Visok je i udio obitelji gdje jedno ili više djece ima različitu narodnost od roditelja, a nisu se izjasnili kao Jugoslaveni (6 %). Udio obitelji gdje sva djeca nemaju istu narodnost kao roditelji je također viši u odnosu na hrvatsko-češke obitelji.

10.4. Narodnost djece u češko-slovačkim obiteljima

Između Slovaka i Čeha je u cijelom promatranom razdoblju (1970.-2015.) bilo zaključeno samo 22 braka, što je čudno s obzirom da se radi o narodnostima koje su došle iz iste države, imaju istu povijest, i vrlo su sličnih kulturoloških karakteristika. Upravo stoga je zanimljivo analizirati narodnost djece u tim brakovima (Slika 24.).

U egzogamnim češko-slovačkim obiteljima, gdje je otac Čeh, a majka Slovakinja, u 53% obitelji djeca imaju narodnost oca, a narodnost majke u samo 11% obitelji. U isto toliko obitelji djeca su se izjasnila kao Jugoslaveni. Visok je udio obitelji (21%) gdje je jedno ili više djece imalo različitu narodnost od roditelja, a nisu se izjasnili kao Jugoslaveni.

U slovačko-češkim obiteljima, gdje je otac Slovak, a majka Čehinja, udio obitelji gdje djeca imaju narodnost kao otac je znatno niži (39%), a zanimljivo je također spomenuti da niti jedno dijete 1981. godine nije uzelo narodnost majke u ovim etnički miješanim obiteljima. U odnosu na češko-slovačke obitelji, veći je udio obitelji (23%) gdje je jedno ili više djece različite narodnosti od roditelja. Kao Jugoslaveni su se izjasnila djeca u čak 31% obitelji, za razliku od slovačko-čeških obitelji gdje je takvih obitelji bilo samo 11%. Isto tako veći je udio obitelji gdje sva djeca nemaju istu narodnost; jedna imaju narodnost oca, a drugi narodnost majke.

Slika 24. Narodnost djece u češko-slovačkim obiteljima 1981. godine

Izvor: izrađeno prema: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Porodice u SFRJ Jugoslaviji, podaci po republikama i pokrajinama. Tablica 197. Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

11. Zaključak

Česi su se doselili u Hrvatsku prije više od 150 godina. Najvećim dijelom su se naselili u kontinentalnom dijelu Hrvatske, gdje se posebno izdvajaju četiri županije (Bjelovarsko-bilogorska, Požeško-slavonska, Sisačko-moslavačka i Virovitičko-podravska) s kompaktnom naseljenošću. Broj Čeha se od 1910. godine konstantno smanjuje te ih je prema popisu 2011. godine bilo manje od 10 000. Razlozi njihovom smanjivanju bili su negativni demografski trendovi (negativno prirodno kretanje još od polovice šezdesetih, starenje stanovništva) te i promjena narodnosti, osobito djece u etnički miješanim brakovima. Sukladno tome, smanjuje se i broj ukupnih brakova, kojih je nakon 1990., bilo prosječno manje od 100 godišnje. Prema tome je prvotna hipoteza o smanjenju broj brakova poslije 1990. potvrđena, ali sa iznimkom brakova sa Hrvatima gdje se egzogamija povećala.

Nadovezujući se na teritorijalnu rasprostranjenost određene nacionalnosti, one skupine koje su kompaktnije na nekom prostoru poput Čeha u zapadnoj i središnjoj Slavoniji sklopit će na tom području više endogamnih brakova od neke skupine koja je raspršenija i koja zbog nemogućnosti pronalaska partnera unutar vlastite, mora proširiti bračno tržište kako bi našla idealnog partnera u nekim drugim skupinama. Brojnost određene skupine također ovisi o razini sklapanja interetničkih brakova, kroz analize dokazano je da se prvotna hipoteza koja navodi da će brojčano manje skupine biti endogamnije odbacuje. Analiza je dokazala da zbog manjeg broja potencijalnih partnera iz vlastite grupe, pripadnici brojčano manje skupine okreću drugim skupinama gdje traže potencijalnog partnera, odnosno ulaze u interetnički brak.

Česi su se dobro integrirali u hrvatsko društvo, što pokazuje vrlo visok udio egzogamnih brakova, dok su istodobno očuvali vlastiti jezik i kulturu te narodne običaje. Od ukupnog broja zaključenih brakova Čeha, čak 80%, a u novije vrijeme i preko 90% bilo je zaključeno s nekom drugom narodnosti čime je teza o dobroj integraciji potvrđena. Najveći broj brakova kada se Česi žene/udaju izvan svoje skupine bilo je zaključeno sa Hrvatima, brojčano najvećom skupinom. Osobito nakon 1990. godine, što je utjecalo na smanjivanje brakova sa drugim narodnostima. Česi su sklopili i velik broj brakova sa Srbima te osobama koje su se izjašnjavali kao Jugoslaveni do 1990. godine, više nego npr. sa Mađarima. Posebno treba izdvojiti češko-slovačke miješane brakove. Analiza je pokazala da su Česi u cijelom promatranom razdoblju zaključili samo 22 braka sa Slovacima, unatoč tome što se radi o

narodnostima/manjinama koje dijele zajedničku povijest i sličnih su kulturoloških karakteristika. Čime je teza o češćem sklapanju interetničkih brakova sa zajednicama koje su sličnije u kulturnom i jezičnom smislu odbačena. Razlog tome može biti teritorijalna udaljenost, jer su Slovaci najvećim dijelom koncentrirani u istočnom dijelu Panonije, a Česi u središnjem, a dijelom je možda razlog religija, jer oko četvrtine Slovaka pripada protestantskoj religiji. Interetnički brakovi po spolu pokazuju da Čehinje češće sklapaju brakove sa partnerom izvan svoje etničke skupine nego Česi muškarci, čime je teza o egzogamnosti žena potvrđena

Analiza narodnosti djece u etničkim homogamnim češkim obiteljima pokazuje, da u više od 90% slučajeva djeca imaju narodnost roditelja, dok u egzogamnim obiteljima u oko 40% obitelji djeca imaju narodnost oca, a majke u vrlo malom broju slučajeva, dok se u jednoj trećini obitelji djeca izjašnjavaju kao Jugoslaveni. U češko-hrvatskim obiteljima, djeca imaju narodnost oca u više od 50% obitelji. Taj postotak je viši u obiteljima u kojima je otac Čeh, a majka Hrvatica, dok je udio obitelji u kojima se djeca izjašnjavaju Jugoslavenima veći od udjela obitelji gdje djeca imaju narodnost majke. Slučaj je to i u slovačko-češkim obiteljima (otac Slovak, majka Čehinja). Međutim, narodnost majke je vrlo izrazita u hrvatsko-češkom miješanom braku (otac Hrvat, majka Čehinja).

Iako se broj Čeha u svakom popisu smanjuje te iako se druga, treća i svaka sljedeća generacija drugačije opredjeljuje u nacionalnom i jezičnom smislu, češka manjina se i dalje razvija kroz osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje, njegovanjem kulture, jezika, tradicije i sl. Na budućim je naraštajima da i dalje čuvaju i njeguju tradiciju svojih predaka.

Literatura

- Agičić, D. (2000): *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz XIX. u XX. st.*, Ibis grafika, Zagreb.
- Blau, P, Blum T.C, Schwartz J.E. (1982.): Heterogeneity and Intermarriage, *American sociological review* 47 (1): 45-62.
- Botev, N. (2002): The ethnic Composition of Families in Russia in 1989: Insights into the Soviet „Nationalities Policy“, *Population and Development Review* 28 (4): 681-706.
- Cvitanović, A. (2002): *Geografski rječnik*, Filozofski fakultet u Zadru, Matica Hrvatska Zadar, Zadiz d.o.o. Zadar.
- Dean, G., Gurak, D. T. (1978): Marital homogamy the second time around. *Journal of Marriage and Family* (40): 559-570.
- Dugački, V. (2009): Historiografija o Česima u Hrvatskoj, *Historijski zbornik*, Vol. 62., 1: 235-252.
- Dugački, V. (2013): *Češka i slovačka manjina u međuratnoj Jugoslaviji (1918.-1941.)*, Ibis grafika, Zagreb.
- Furtado, D., Theodoropoulos, N. (2008): Interethnic Marriage: A Choice between Ethnic and Educational Similarities, *IZA Discussion Papers*, 3448: 1-33.
- Gelo, J. (1998): *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.–1991. po naseljima*, Knjiga 3., Zagreb.
- Gray, A. (1987): Intermarriage and Opportunity and Preference, *Population Studies*, Vol 41. 3: 365-379.
- Herout, V. (2008): Kulturno-prosvjetni rad Čeha na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2: 125-141
- Horina, I. (2013): Výsledky sčítání lidu, *Přehled kulturních, literárních a školních otázek*, Číslo 31., ur. Libuše Stráníková, Jednota, 5-13.
- Jones, F.L. (1991): Ethnic Intermarriage in Australia, 1950-52 to 1980-82; Model or Indices, *Population Studies*, Vol 45., 1: 27-42.
- Kalmijn, M. (1998): Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends, *Annual Review of Sociology*, Vol 24: 395-421.
- Kalmijn, M., Van Tubergen, F. (2006): Ethnic intermarriage in the Netherlands: confirmations and refutations of accepted insights, *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, Vol 22, 4: 371–397.
- Klaić, B. (1985): *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.

- Kučerova, K. (2005): *Slovaci u Hrvatskoj (od početka naseljavanja)*, Matica slovenska, Martin,
- Lanzieri, G. (2012): Mixed Marriages in Europe, 1990.-2010. u: *Cross-Border Marriage: Global Trends and Diversity*, Seoul, 81-121.
- Le Goff, J. M., Giudici, F. (2009): Transition to marriage in former Yugoslavia: Interethnic differences across cohorts, u: *Facing massive violence and social change: Collective experiences in former Yugoslavia*, 1-21.
- Matušek, J. (1996): *Česi u Hrvatskoj*, Jednota, Daruvar.
- Mrđen, S. (2002): Narodnost u popisima – promjenljiva i nestalna kategorija, *Stanovništvo*, god. XL, 1-4: 77-103.
- Mrđen, S. (2010): Etnički miješani brakovi na prostoru bivše Jugoslavije, 1970.-2005.godina, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, Novi Sad, 255-268.
- Nejašmić, I. (1990): Česi u Hrvatskoj: kratka analiza suvremenih demografskih procesa, *Geografski horizont*, 2: 33-37
- Pepeonik, Z.(1967): Česi u Hrvatskoj, *Geografski glasnik* br. 29: 43-49.
- Petrović, M. (1997): Etnički homogeni i etnički heterogeni brakovi u Srbiji, *Teme*, Vol. 20, 3-4: 265-276.
- Petrović, R. (1985): *Etnički mešoviti brakovi u Jugoslaviji*, Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.
- Petrović, R. (1989): Etno-genetski procesi u SR Srbiji, *Gledišta*, 7/9: 164-176.
- Price, C. A., Zubrzycki, J. (1962): The Use of Inter-Marriage Statistics as an Index of Assimilation, *Population Studies*, Vol 16, 1: 58-69.
- Roy P., Hamilton I. (1997): Interethnic Marriage: Identifying the Second Generation in Australia, *IMR*, Vol. 31, 1: 128-142.
- Smits, J. (2010): Ethnic Inter-marriage and Social Cohesion. What we can learn from Yugoslavia?, *Soc Indic Res.* 96 (3): 417-432.
- Šonje J. i dr. (2000): *Rječnik Hrvatskog jezika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb.
- Vaculik J. (2008): Emigracija Čeha u Hrvatsku i njihova poslijeratna reemigracija, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2: 117-124.
- Vodvarka, A. (1993): Demografska situacija područja općine Daruvar od prvog popisa do 1991. godine, *Přehled kulturních, literárních a školních otázek, XIV.*, ur. Jiřina Staňová, Jednota, 3-20.

Wang, W. (2012): The Rise of Intermarriage, Rates, Characteristics Vary by Race and Gender, *Pew Social & Demographic Trends*, 1-47.

Izvori

Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine, Knjiga IX. Stanovništvo po narodnosti, SZS, Beograd, 1954.

Demografska statistika od 1956.-1990., Tablica 5.3. Zaključeni brakovi prema narodnosti žene i muža, SRZ, Beograd; Popis stanovništva 1953., Knjiga XIII, Stanovništvo i domaćinstva, SZS, Beograd, 1959.

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981., Tablogrami po naseljima – stanovništvo prema narodnosti, SZS, Beograd.

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini. Tablica 054., Stanovništvo prema narodnosti i materinjem jeziku. Tablogrami SZS, Beograd.

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini. Porodice u SFRJ Jugoslaviji. Podaci po republikama i pokrajinama, Tablica 197., Porodice po tipu, etničkom sastavu i narodnosti žene i muža, odnosno majke i oca, SZS, Beograd, 1989.

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova, poljoprivrednih gospodarstava 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, Zagreb 1992.

Tablogrami 6-1-4. Sklopljeni brakovi prema narodnosti ženika i nevjeste, 1991.-2015., DZS, Zagreb

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. Tablica 12., Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama; DZS, Zagreb, www.dzs.hr.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. Tablica 13. Stanovništvo prema materinskom jeziku, po gradovima/općinama; DZS, Zagreb, www.dzs.hr.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Tablica 2. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, DZS, Zagreb, www.dzs.hr.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Tablica 5. Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama, DZS, Zagreb, www.dzs.hr

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Grafički prikazi: G-3. Prosječna starost stanovništva prema narodnosti, Popis 2011. DZS, Zagreb, www.dzs.hr.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Tablica 1.1.4., Stanovništvo prema narodnosti po naseljima, Popis 2011. DZS, Zagreb, www.dzs.hr.

Statistička izvješća 1469/2012., Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, Popis 2011. DZS, Zagreb 2013, www.dzs.hr

Internetski izvori

URL 1 (<https://www.britannica.com/topic/marriage>) 1.10.2016.

URL 2 (<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306171.html>) 1.10. 2016.

URL 3 (http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2011/SLJH2011.pdf) 1.10.2016.

URL 4 (<http://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/krajanske-spolky>) 1.10.2016.

Popis tablica

Tablica 1. Shema endogamnih i egzogamnih brakova	8
Tablica 2. Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj prema popisima od 1880. do 2011.	16
Tablica 3. Broj Čeha prema narodnosti i materinskom jeziku prema popisima, 1953.-2011..	21
Tablica 4. Stanovništvo prema narodnosti i materinskom jeziku u Hrvatskoj 1981.	22
Tablica 5. Ukupni, endogamni i egzogamni brakovi u Hrvatskoj prema razdobljima od 1970. do 2015.	31
Tablica 6. Brakovi Čeha u Hrvatskoj, ukupni i prema spolu od 1970. do 2015.	32
Tablica 7. Interetnički brakovi Čeha s drugim narodnostima po razdobljima od 1970. do 2015.	37

Popis slika

Slika 1. Geografski položaj Češke Republike i Republike Hrvatske i prostor doseljavanja Čeha (sredina 19. st)	11
Slika 2. Češke besede u Republici Hrvatskoj	14
Slika 3 Kretanje broja Čeha u Hrvatskoj prema popisima od 1880. do 2011.	17
Slika 4. Pad i prirast Čeha po županijama 2001.-2011.	18
Slika 5. Prirodno kretanje Čeha od 1981. do 1990. godine	19
Slika 6. Prosječna starost stanovništva prema narodnosti u Hrvatskoj 2011.	20
Slika 7. Razmještaj Čeha po općinama/gradovima u četiri županije 2011. godine	23
Slika 8. Etnički mješoviti brakovi u Europi 2006./2007.	29
Slika 9. Ukupan broj brakova i udio endogamnih brakova u Hrvatskoj od 1970. do 2015.	31
Slika 10. Ukupni i egzogamni brakovi Čeha od 1970. do 2015.	34
Slika 11. Udio egzogamnih brakova Čeha po spolu od 1970. do 2015.	35
Slika 12. Struktura interetničkih brakova Čeha po razdobljima od 1970. do 2015.	38
Slika 13. Interetnički brakovi Čehinja s pripadnicima drugih narodnosti od 1970. do 2015... 39	
Slika 14. Interetnički brakovi Čeha s pripadnicima drugih narodnosti od 1970. do 2015.	40
Slika 15. Interetnički brak Čehinja sa Hrvatima od 1970. do 2015.	41
Slika 16. Interetnički brak Čeha muškaraca sa Hrvaticama od 1970. do 2015.	42
Slika 17. Razmještaj Čeha i Slovaka po općinama/gradovima 2011.	44
Slika 18. Egzogamni brakovi Čeha i Slovaka (%) od 1970. do 2015.	45
Slika 19. Narodnost djece u homogamnim obiteljima Čeha 1981. godine	48
Slika 20. Narodnost djece u egzogamnim obiteljima Čeha 1981. godine.	49
Slika 21. Narodnost djece u nepotpunim obiteljima (majka s djecom) 1981. godine	50
Slika 22. Narodnost djece u nepotpunim obiteljima (otac s djecom) 1981. godine	51
Slika 23. Nacionalnost djece u češko-hrvatskim obiteljima 1981. godine	52
Slika 24. Narodnost djece u češko-slovačkim obiteljima 1981. godine	54

Sažetak

Tema ovoga rada su *Interetnički brakovi Čeha u Hrvatskoj od 1970. do 2015. godine*. U radu je objašnjen proces doseljavanja Čeha od 18. do početka 20. stoljeća, njihova integracija u hrvatsko društvo, političke prilike te demografske značajke i kretanje broja Čeha u Hrvatskoj od 1880. do 2011. godine. S obzirom da su Česi u Hrvatskoj koncentrirani na određenom području, izrađene su tematske karte njihova razmještaja.

U radu se nastojalo odgovoriti na zadane hipoteze i ciljeve koji su postavljeni. Analizirano je kretanje interetničkih brakovi te struktura tih brakova kako bi se vidjelo s kojim narodnostima Česi najčešće sklapali brakove, u kojem razdoblju i koji su bili uzroci sklapanja tih brakova. Također su analizirani čimbenici koji utječu na sklapanje interetničkih brakova (geografski, kulturološki, politički... itd).

Na temelju dostupnih podataka dobiveni su rezultati koji pokazuju smanjenje homogamnih brakova Čeha te sve veći broj egzogamnih odnosno, interetničkih brakova sa drugim narodnostima, i to najviše sa Hrvatima kao domicilnim narodom, potom sa Srbima kao najbrojnijom nacionalnom manjinom u Hrvatskoj. Važno je napomenuti da je vrlo mali broj brakova zaključen sa Slovacima, manje nego sa Mađarima. S obzirom na spol, analiza je pokazala da su Čehinje egzogamnije, odnosno više ulaze u etnički mješovite brakove nego njihovi muški sunarodnjaci-

Kada se govori o opredjeljivanju djece iz etnički mješovitih brakova, veliku ulogu ima dominantnost roditelja i emotivni utjecaj na dijete/djecu. S onim roditeljem s kojim je dijete bliže, njegovu nacionalnost dijete najčešće uzima kao vlastitu. Što je neka sredina veća i brojnija, djeca se poistovjećuju s njome i postaju dijelom te zajednice. Prema rezultatima iz samoga rada i dostupnim podacima za 1981. godinu, u dvostruko više etnički miješanih obitelji djeca uzimaju narodnost oca nego majke, dok je visok postotak i obitelji u kojima se djeca izjašnjavaju različito od roditelja. Posebno to dolazi do izražaja u češko-hrvatskim obiteljima.

Summary

The main topic of this paper are Czech Interethnic Marriages in Croatia from 1970 to 2015. The paper illustrates the migration of Czechs from the 18th century to the beginning of the 20th century, their integration into the Croatian society, political opportunities, demographic characteristics and the population trends of Czechs in Croatia from 1880 to 2011. Since Czechs in Croatia are concentrated in a specific area, thematic maps of their distribution have been made.

The paper sought to respond to the hypotheses and goals that were set out. Interethnic marriages and the structure of these marriages were analyzed to see which nationalities Czechs are mostly married to, in what period and what were the causes of these marriages. Also, the factors influencing the conclusion of interethnic marriages were analyzed (spatial, cultural, political, etc.).

Based on the available data, the results show that Czech homogeneous marriages reduced and there is an increasing number of exogenous or interethnic marriages with other nationalities, mostly with Croats as they consist the majority of the overall population, followed by Serbs as the largest ethnic minority in Croatia. It is important to note that very few marriages were concluded with the Slovaks, less than with the Hungarians. Gender-wise, the analysis has shown that female Czechs are more exogenous as they are more involved in ethnically mixed marriages than their male compatriots.

When it comes to how children from ethnically mixed marriages categorize themselves, the dominant role of the parent and the emotional impact on their children plays a major role. The child usually takes the nationality of a parent with whom the child is closer. When a community is larger and more populous, children become associated with it, and they become a part of that community. According to the results of this paper and the available data for 1981, twice as many children take the nationality of their fathers than their mothers. There is also a high percentage of children who declare differently than their parents. This is especially reflected in Czech-Croatian families.

Sažetak na češkom jeziku

Tématem této práce jsou *Interetnické sňatky Čechů v Chorvatsku* od roku 1970 do roku 2015. Práce vysvětluje proces české imigrace od 18. století do počátku 20. století, jejich integraci do chorvatské společnosti, politické podmínky, demografické charakteristiky a trendy v počtu Čechů v Chorvatsku od roku 1880 do roku 2011. Vzhledem k tomu, že jsou Češi v Chorvatsku koncentrováni v určitém prostoru, vytvořené jsou tématické mapy s jejich osídlením.

Práce se snaží odpovědět na zadané hypotézy a cíle, které byly stanoveny. Analyzována je struktura a pohyb interetnických manželství s cílem zjistit, s kterými národnostmi uzavírali Češi nejvíce manželské svazky, ve kterém období, a jaké byly důvody uzavírání takových manželství. Také jsou analyzovány faktory ovlivňující uzavření manželství mezi etniky (geografické, kulturní, politické, apod.).

Na základě dostupných údajů byly získány výsledky, které ukazují na snižování homogamních manželství Čechů, a zvyšující se počet exogamních a mezietnických sňatků s jinými národnostmi, většinou s Chorvaty jako hostitelským národem, pak se Srby jako největší národnostní menšinou v Chorvatsku. Je pozoruhodné, že je jen velmi malý počet sňatků uzavřených se Slováky, méně než s Maďary. Co se týče pohlaví, analýza ukázala, že jsou češky exogamnější, více vstupují do etnicky smíšených manželství než muži.

Pokud se jedná o etnické ztotožnění dětí z etnicky smíšených manželství, hlavní roli má dominance rodičů a emocionální dopad na dítě /děti. Dítě obvykle bere jako svou vlastní národnost rodiče, s kterým je spjatější. Čím je komunita početnější, děti se s ní ztotožňují a stávají se její součástí. Podle analýzy a na základě dostupných údajů z roku 1981, si dvakrát více dětí bere státní příslušnost spíše otce než matky, zatímco se vysoké procento dětí ztotožňuje odlišně od svých rodičů. Toto je zvláště vyjádřeno u česko-chorvatských rodin.